

Kennemers,
Watermannen en
Rijstvogels

Gerrit en Jan Kuipers

Opedragen aan de meer dan 25.000 vrijwillige
en meer dan 100.000 dienstplichtige Nederlandse militairen,
en ook aan de vele medewerkers van het Rode Kruis,
het Vrouwen Hulp Korps en de diverse andere organisaties,
die in de jaren 1945 t/m 1950 in Nederlands-Indië actief waren.

Zij waren allen bereid hun leven te wagen
om dat van anderen te redden!

Schrijvers: Gerrit en Jan Kuipers

Coverontwerp: Jan Kuipers

ISBN: 9789402121940

© Jan Kuipers, 2015

Inleiding

Dit is het verhaal van de gebroeders Kuipers uit Roelofarendsveen, die vlak na de Tweede Wereldoorlog vrijwillig naar Nederlands-Indië vertrokken. Jos (31 jaar oud), Jan (27), Gerrit (23) en Piet (20). Vier jonge mannen uit hetzelfde gezin, die na hun werk in het verzet en bij de Binnenlandse Strijdkrachten er voor kozen naar de Oost te gaan om rust en orde te brengen in het door chaos en terreur geteisterde rijkdeel.

Vlak na de bevrijding hadden zij zich als oorlogsvrijwilliger aangemeld om hun landgenoten in de Oost uit de klauwen van het Japanse monster te bevrijden, maar toen ze daar maanden later aankwamen troffen zij een heel andere situatie aan. Japan was inmiddels gecapituleerd, en ze kwamen terecht in een afschuwelijke guerilla-oorlog die hun leven voorgoed zou veranderen.

De broers waren alle vier op Java gelegd in de periode 1946 t/m 1948, en de combinatie van hun verhalen, en die van hun dorpsgenoten en sobats (kameraden), geeft een goed beeld van wat zich heeft afgespeeld in deze woelige naoorlogse jaren, waarin Indonesië onafhankelijk werd van Nederland. (Uit het dorpje Roelofarendsveen dienden trouwens meer dan 100 jongens in die tijd in de Oost.)

Deze eenvoudige tuinderszonen voelden zich nog het meest verwant met de inheemse dessabewoners, de tani's (rijstboeren) die op de sawah's hun rijst verbouwden, die leefden van het land, zoals zijzelf dat thuis in de Veense polder ook altijd gedaan hadden. Met koloniale belangen en kapitalistische politiek hadden zij niet veel op, en ook met de militaire discipline namen ze het meestal niet zo nauw.

Soeda (Genoeg nu)! Hoogste tijd om de vorige generatie aan het woord te laten.

Jan Kuipers, Leiden 2014
(Ik ben d'r eentje van Gerrit)

Inhoud

Inleiding	3
Deel 1 De wereldreis	5
Deel 2 De Bersiap-periode	33
Deel 3 Op Malakka	38
Deel 4 Eindelijk op Java	68
Deel 5 De Grote Postweg	124
Deel 6 De Rustende Strijder	225
Deel 7 De Eerste Politionele Actie	261
Deel 8 Tegenslag op tegenslag	295
Deel 9 Op huis an	338
Een woord van dank	362
Verantwoording foto-gebruik	363

Deel 1 - De wereldreis

Op de Alcantara

De zeereis naar de tropen begon ijs- en ijskoud. Engeland was de laatste dagen geteisterd door fikse regenbuien, en in het trainingskamp in East-Hampstead park hadden de Nederlandse militairen vooral waterkou gehad. Als je naar de kantine of eetzaal ging, moest je soms tot over je enkels door de plassen waden. "Iedereen liep daar met natte poten."

Op **zondag 30 december 1945** was het eindelijk zover. Het bericht kwam binnen dat ze moesten pakken, want die avond zouden ze vertrekken. De jongens van 2-4RI (het 2e Bataljon van het 4e Regiment Infanterie) vulden de wachttijd met lezen, schrijven en een potje kaarten. Of ze zetten de boel op stelten met 'gezang, gehuil en gelach', en vierden

hun reislust bot op de 'huts', de halvemaanvormige barakken waarin ze een maand lang ondergebracht waren geweest. Cor Rekelhof schrijft, "De meeste kribben werden op Nederlandse manier in elkaar getrappt wat ons goed afging. Op het laatst rolde de kachel ook nog om. Nu was de chaos helemaal compleet."

Om 11 uur 's avonds marcheerde de troep, onder luid gezang, naar Crowthorne. Ondanks de zware bepakking werd er flink doorgetippeld, wat helemaal niet meeviel, want het was voor het eerst die winter flink gaan vriezen en de wegen waren spekglad. Ook de trein die de Nederlandse militairen van Crowthorne naar Southampton bracht, was steenkoud, verwarming van de wagons was er in die dagen niet bij. De jongens probeerden wat te rusten. Tegen de morgenstond, rond een uurtje of vier, kwamen ze in de havenplaats Southampton aan. Hier lag de oceaanstomer "Alcantara" al op hen te wachten. Het was een Engels schip dat de duikbootoorlog van de voorgaande jaren had weten te doorstaan, en dat nu als troepentransportschip was ingericht. Later werd het ook wel Hongerschip Alcantara genoemd, of gewoon die Ouwe Rotschuit, want de reis zou volgens sommigen vooral onvergetelijk worden door het slechte eten aan boord.

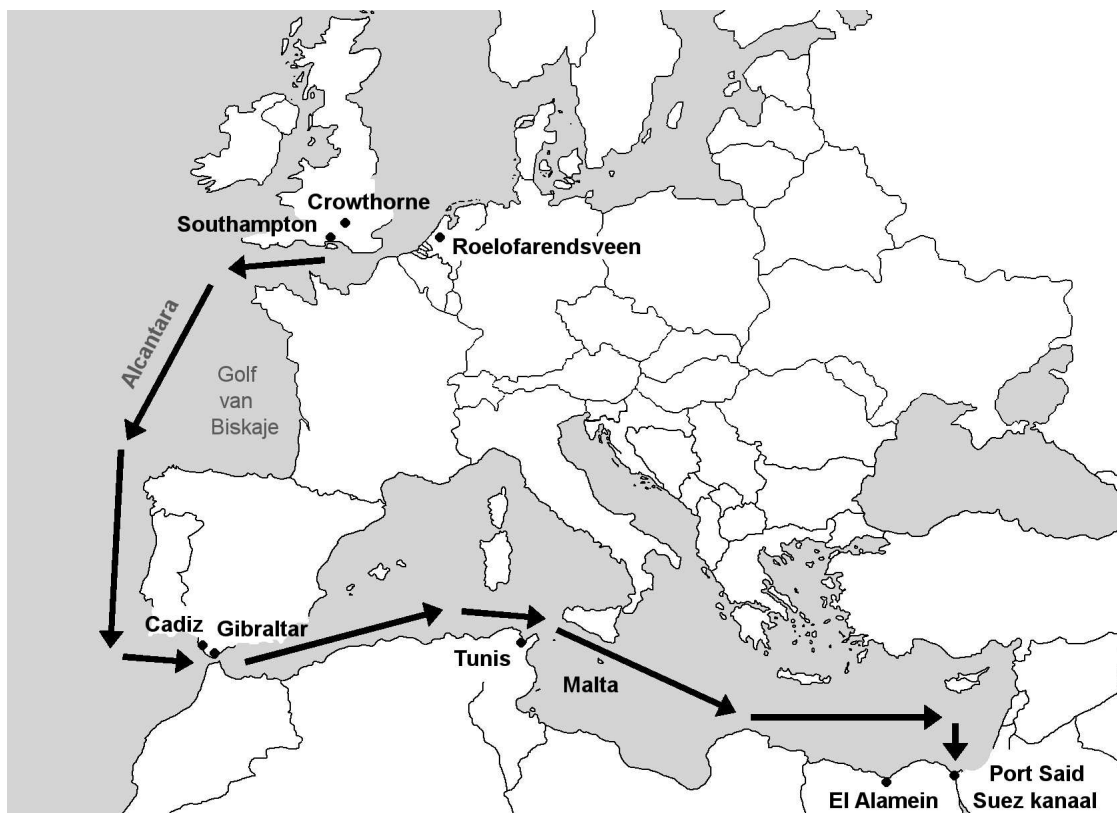
Een fraai gezicht hoor, om urenlang een rij soldaten, zwaar bepakt en bezakt, de loopbrug te zien opgaan. Er gingen meerdere bataljons aan boord, in totaal zo'n 4300 man, het zou dus wel eens dringen kunnen worden op het schip. Ook bataljon 1-4RI uit Zuid-Holland, bijgenaamd de Valken, ging aan boord. Eigenlijk hoorde de gemeente Alkemade ook bij Zuid-Holland, maar omdat de verzetsgroepen uit Alkemade in de oorlog zo'n belangrijke rol gespeeld hadden bij het behoud van de Noord-Hollandse Haarlemmermeer waren ze bij bataljon 2-4RI van Noord-Holland getrokken. 2-4RI had als bijnaam de Kennemers, genoemd naar de bewoners van het Kennemerland ofwel de stadsregio Haarlem, hoofdstad van Noord-Holland.

"Het lijkt een hele toer om zoveel manschappen in te schepen en toch is het dat niet. Menig kleuterschool mocht willen dat de kindertjes zo braaf en ordelijk binnenkwamen als de soldaten dat doen in een troepenschip. Dit is te wijten aan de rustige houding en de discipline van de troep zelf," zo zegt de Scheepspraet (dat was een boekje waarin een reisbeschrijving stond, 'met tal van wetenswaardigheden en nuttige wenken, ten profijte van de Nederlandsche militairen die naar Indië sloop gingen'). De jongens tilden hun spullen over hun schouders, struikelden over allerlei richels en randen en vielen bijna naar beneden van die ellendige steile sloopstrappen. Ze zochten zodra ze aan boord waren snel de hun toegewezen slaappleatsen op, installeerden zich en renden weer naar boven, om niets te hoeven missen van het spektakel.

"De wapens mogen overigens niet door den soldaat zelf worden bewaard, doch worden alle in een bepaalde ruimte opgeborgen. Daar echter het vermoeden bestaat dat een soldaat een heimwee-achtig gevoel krijgt wanneer hij zijn geweer in vier weken niet zou zien, is de gelegenheid opengesteld om gedurende de reis de wapens te onderhouden." De legerleiding meende hiermee in een grote behoefte te voorzien.

's Middags om half drie werd de loopplank ingehaald en met een korte stoot van de fluit vertrok de Alcantara richting Oost. De soldaten lagen in grote ruimen, die slaapzaal en

eetzaal tegelijk waren. Er stonden vaste tafels en banken. Daar boven aan het plafond waren rekken voor de bagage en 's avonds werden boven de tafels zigzag, half naast elkaar en vijfhoog boven elkaar, de hangmatten opgehangen. Zo kon men met 100 man huizen in een beperkte ruimte van 10 bij 15 meter. Ook al was het dan nog zo'n groot schip, met 4300 man aan boord was het volledig afgeladen. En daarbij: een deel van het schip was taboe, want daar bivakkeerde een Engels vrouwenhulpcorps. Er zouden in de loop van de reis diverse pogingen worden ondernomen om daar toch te komen, en er ging het verhaal dat het alleen Joop Brinkerink (uit Haarlem) gelukt is. Ja, die Brinkerink dat was een rare. Hij had in Noordwijkerhout al snel de bijnaam het Kameel gekregen. Aan wie het maar zien wilde toonde hij graag de oorlogs-condooms die hij in Londen op de kop getikt had. Ze zaten in een klein rond doosje, en op het dekseltje zat een sticker geplakt met een steigerende Oranjeleeuw en de tekst 'Nederland zal herrijzen'.

Het eerste gedeelte van de wereldreis van de Alcantara: van Southhampton, Engeland, door de Middellandse Zee naar het Suezkanaal.

Zelfs in het ruim was het koud, dus doken de soldaten al gauw in hun hangmat. Maar ze werden er vrijwel meteen weer uitgetrommeld. Alle hens als de weerlicht aan dek, want er werd een sloepenrol-oefening gehouden. Ze moesten allemaal aantreden met hun zwemvest aan, en oefenen hoe zij het snelst in de reddingsboten konden klimmen. De instructeur zei, "Mannen, knoop dit goed in je oren: maak van den sloepenrol geen gemakelijkheid, maar besef dat zelfs het grootste schip toch altijd een schip blijft, dat wil zeggen: kan zinken. De zee heeft namelijk de eigenaardigheid dat je er niet over kunt lopen en dit brengt enige consequenties met zich mee. Men dient hier altijd rekening mee te houden. Slechts de landrot lacht er om, de varensman niet." En over het gevaar van brand aan boord, zei hij, "Ontstaat er brand aan boord dan is het niet verstandig om daar eerst met een kameraad gezellig over te gaan keuvelen, doch het verdient enige aanbeveling om onmiddellijk de brandmelder in werking te stellen, dan wel de brug te waarschuwen."

"Godsamme, ze denke zeker dat we een stelletje idioten zijn," fluisterde Jan Kuipers. De anderen deden hun uiterste best om niet in de lach te schieten.

Toen ze ter hoogte van het eiland Wright waren, passeerde de Alcantara het Nederlandse schip de Nieuw Amsterdam, dat in Indië was geweest en repatrianten aan boord had. Maar de soldaten waren ondertussen hondsmoe. "Ik ben niet gaan kijken; de meesten niet. Niets kon ons meer schelen, we wilden alleen nog onder zeil." Nieuwjaarsnacht werd slapende doorgebracht.

Om 6:00 's morgens had de reveille plaats, "want het is op een troepenschip nu eenmaal niet de gewoonte om met een kopje thee op bed te worden gewekt." Dat het Nieuwjaarsdag was, daar hadden ze niet eens zoveel erg in. Ze hadden prima geslapen in hun hangmat. "Dat je daar gauw uitvalt is onzin, dat is geen van alle beurd. Je ken zelfs heel gemoedereerd op de rand gaan zitten zonder d'r vanaf te dondere."

Ze waren op volle zee. Het zicht was niet al te best, het waaide enorm en het schip slingerde dat het een lieve lust was. Jan en Gerrit Kuipers stonden zij aan zij met hun armen aan de reling, en een sigaretje tussen de lippen, te kijken naar de voorbijglijdende Franse kust. Ze hadden als ontbijt 2 sneetjes brood met jam, een gebakken vis en een kopje pap gekregen. Gerrit lustte geen vis, hij zei altijd, "As het in de sloot heb gelege, dan vreet ik het niet." Hij had de zijne aan Brammetje (Cor Rekelhof uit Kudelstaart) gegeven, die er die ochtend nogal hongerig had uitgezien. Cor was de zoon van een palingvisser, dus die lustte die rotzooi wel.

"Nou Gerrit, daar gaane we dan. Nou make we de reis die ome Leen al zo vaak gemaakt heb," zei Jan opgetogen. Z'n jongere broer knikte zwijgend. Mede door de verhalen van hun favouriëte oom hadden ze geen moment getwijfeld toen ze gevraagd was zich als oorlogsvrijwilliger aan te melden. Hij was de halve aardbol al rond geweest, en had Indië het mooiste land ter wereld genoemd. Nou, dat wilden ze dan eindelijk wel eens met eigen ogen gaan bekijken.

Leen Kuipers werd nu al 6 jaar vermist. Hij zat bij de koopvaardij, en was in dienst bij de Stoomvaart Maatschappij Nederland. Hij was in de zomer van 1939 met het stoomschip de Moena uitgevaren, en was buitengaats toen de oorlog uitbrak. Gedurende de hele

oorlog hadden zijn vrouw Rika en de kinderen niets van hem vernomen, en nog steeds was er geen bericht van hem ontvangen. Jan zag het somber in. De kans dat hij de oorlog overleefd had was klein. Veel koopvaardijsschepen waren door de Duitsers tot zinken gebracht, zo'n 30% van de hele Nederlandse vloot. Ja, het zag er naar uit dat hij één van de vele oorlogsslachtoffers was, en ergens op een niet meer te achterhalen plek een anoniem zeemansgraf had gekregen. Maar Gerrit zat er niet over in. "Ome Leen die redt ze eige wel. Die komp vanzelf wel weer terecht, hoor."

Ook de anderen waren er inmiddels bij komen staan. Hun dorpsgenoten Jan Huigsloot en Hein Turk, Brammetje (uit Kudelstaart), Ron Dreckmeier (uit Haarlem) en Hein Wesselius (uit Leimuiden). Allemaal 'ouwe' jongens uit het verzet en de B.S. (Binnenlandse Strijdkrachten).

Hein Turk zei, "Toch jammer dat Pietje d'r niet bij is, hè?"

"Ja, dan had 'ie maar beter motte uitkijke," zei Gerrit. "Maar hij most ze eige zo nodig bijna verzuipe." Z'n jongere broer Piet had ook als OVW-er bij 2-4RI gezeten. Hij was tijdens het zwemmen in Noordwijk bijna verdronken, had water achter z'n longen gekregen en was er toen behoorlijk ziek van geworden.

"Hij was maar wat kwaad dat 'ie niet mee kon," zei Jan. "Maar hij komt nog wel, hoor."

"Ja, dat denk ik ook wel."

"En Joope?" vroeg Jan Huigsloot.

"Oh joh, die is 'ter volgens mijn al. Die benne de vorige maand al uit Engeland vertrokke."

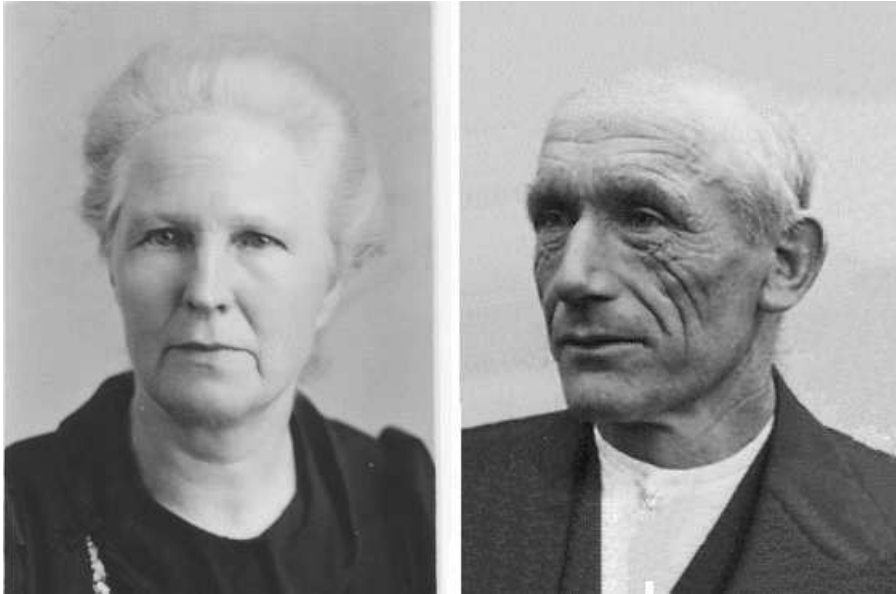
Joop Kuipers zat niet bij het Kennemer-bataljon. Hij was tijdens de oorlog naar Hengelo verhuisd, had daar in het verzet gezeten, en was via de Binnenlandse Strijdkrachten terecht gekomen in bataljon 1-3RI, bijgenaamd de Watermannen.

In Hengelo had Joop z'n toekomstige vrouw Nel de Vos ontmoet. Zij vond Joop niet zo'n leuke naam en noemde hem liever Jossie (z'n doopnaam was Joseph). Omdat hij in Hengelo feitelijk ondergedoken zat om aan de arbeidsansatz (tewerkstelling) van de Duitsers te ontkomen, vond Joop een naamsverandering wel een goed idee, en sindsdien noemde hij zichzelf Jos. Z'n familieleden vonden het maar raar, en bleven hem ijzereheinig Joop noemen.

Zo stonden de vrienden een tijdje te prossen (gezellig met elkaar te praten). Ze waren allemaal soldaat sadsja (gewoon soldaat); stuk voor stuk jongens die door hun verzetswerk in de oorlog hun sporen al ruimschoots hadden verdiend, en die bezielde waren van het ideaal om de door terrorisme en gevangenschap gekwelde landgenoten in Nederlands-Indië te bevrijden, orde en rust te herstellen en verder bloedvergieten te voorkomen in dit ontredde en geruïneerde gebiedsdeel in Azië; stuk voor stuk gelovige jongemannen die vonden dat je je verantwoordelijkheden moest nemen en je plicht moest vervullen. Na de capitulatie van Japan was daar een absolute chaos uitgebroken, waarbij fanatieke gewapende bendes zich botvierden op alles wat Nederlands of pro-Nederlands was. En ze kenden geen genade. Overal vielen zij blanken en mensen van gemengd bloed aan, en ook Ambonezen en Chinezen moesten het ontgelden. Duizenden mensen waren daar al vermoord.

Nu waren ze dan eindelijk op weg. Na een maandenlange training in Sancta Maria in Noordwijkerhout, en daarna nog een maandje in Engeland, was het grote avontuur

eindelijk begonnen. De wereldreis naar de andere kant van de aardbol. Ze maakten niet alleen hun eerste zeereis, maar waren op weg naar een volkomen andere cultuur in een volkomen ander klimaat. De reis naar Engeland was al een belevenis geweest, maar dit! Ze waren vol idealisme, maar wat hen precies te wachten stond wisten ze niet. Ze vonden het allang best. Ze gingen immers gratis op vakantie naar het rijksdeel in de Oost. Het was nieuw, en het was spannend. Zij waren jong en enthousiast, nog vol tomeloze energie en ontdekkingsdrang. Het was een groots avontuur, ja, een jongensdroom ging in vervulling. "En we vonden het nog hartstikke stoer ook." Wat de nabije toekomst hen zou brengen? Ze hadden geen idee. "Azzie geluk heb dan kommie weer veilig terug, zo niet, dan hebbie pech gehad." Wat viel er verder nog over te zeggen? De stemming was goed, maar er ontstond al snel verwarring over wat nou stuurboord was en wat bakboord. "Er zaten er altijd wel een paar tussen die het precies verkeerd begrepen hadden, en eigenwijs meneertje." Wel een beetje te begrijpen, hoor, want die rare termen hadden ze thuis op de praam nooit nodig gehad.

***Moeder Anna en vader Willem Kuipers.
Zij zagen vier van hun zonen naar Indië vertrekken en Anna heeft het daar toch wel
moeilijk mee gehad. Willem, die was waarschijnlijk zelf graag meegegaan.***

Vlak voordat ze uit Nederland vertrokken hebben de drie broers voor hun ouders en familie een foto laten maken. V.l.n.r. Jos, Jan en Gerrit Kuipers. Op de tweede foto hun jongere broer Piet die een jaar later zou volgen.

Ook met hun twee beste Veense vrienden hebben Jan en Gerrit een (collage)-foto laten maken voor het thuisfront. V.l.n.r. Gerrit Kuipers, Jan Huigsloot, Jan Kuipers en Hein Turk.

Storm op zee

De Alcantara naderde de Golf van Biskaje, de golfslag nam toe en het schip begon meer en meer te deinen. Het werd reuze gezellig, want de meeste jongens werden al snel zeeziek, vooral die stadslui. Zodra de Alcantara maar een beetje schommelde hingen ze al over de reling, en als slappe vaatdoeken lagen ze daarna op het dek of in de gangen. Alle wc's waren dik bezet en in de ruimen - waar het toch al niet al te fris was - was het al snel niet meer om te harden van de stank. "Velen verwensten de schuit hartgrondig. Maar ja, het was nou eenmaal geen pleziertochtje."

De polderjongens hadden weinig last van de deining. "Ik ook niet," zei Jan Kuipers, maar hij most in-éne wel naar de reling om over te geven. Het ken natuurlijk toeval geweest weze.

Jan Huigsloot was die dag het zeuntje, dat was degene die voor het bikkesement moest zorgen en de tafel schoonhouden. Dat was je één of twee dagen, en dan deed een ander het weer. Hij ging er tegen de middag op uit, en de maaltijd waarmee hij even later terugkwam bestond uit een ongeschilde aardappel, een stuk of vijf gare koolbladeren, een paar plakken koud vlees en als toetje een bekertje rijstepap.

"Hier!" Hij zette het middagmaal demonstratief op tafel. "Hier mot je 't mee doen."

Ze keken verbaasd naar hun bord met eten.

"Gierige hufter!" zei Gerrit lachend.

"Ja hallo, dat doen ik niet. Dit zijn onze rantsoenen, en daar is verders geen commentaar op nodig," zei Jan enigszins chagerijng.

De anderen waren er ook niet grôôs (blij) mee. "Het is reut!" riep iemand aan de tafel ernaast, en daar stemde iedereen luidruchtig mee in.

Gelukkig was er een kantine aan boord, en ze hadden Engelse ponden gekregen om te besteden. "Er waren verschillende soorten frisdrank en je kon er ook een koek bij nemen. Maar je was daar wel zo door je geld heen." En een sterk drankje konden ze wel vergeten. "Een troepentransportschip vaart droog! Voor de slechte verstaander willen wij dat even verduidelijken: er is aan boord geen borrel of biertje te krijgen." Ja, dat was wel een tegenvaller. Nou ja, dan maar een sigaretje opgestoken, dat bracht tenminste nog enig soelaas (uitkomst). Het rookrantsoen aan boord was royaler dan aan de wal, dat was in ieder geval meegenomen. (Vrijwel iedereen rookte in die tijd, dat was stoer, alle grote filmsterren deden het immers, en dat het slecht voor je was daar had niemand toen nog enig besef van.)

Ook de volgende dag bleef de lucht bewolkt en stond er een stevige wind die nog altijd in sterkte toenam. Op het voordek had je dan ook de grootste moeite om op de been te blijven. Na de Golf van Cadiz ten zuiden van Portugal, voeren ze de Straat van Gibraltar binnen. Eerst zagen ze de bergen van Afrika, en even later het schitterende roodbruine bergland van Spanje, met voor de afwisseling hier en daar enkele huizen tegen de steile hellingen geplant. "Een pracht gezicht." Daarna begon de kust terug te wijken en doemde het imposante silhouet van de beroemde rots van Gibraltar op, één der sterkste verdedigingspunten op aarde. Deze machtige rots, op het meest zuidelijke punt van Spanje, was al sinds 1704 in het bezit van Engeland, en stond symbool voor Britse moed en vastberadenheid. Althans, dat vonden de Britten zelf. Het was van buiten niet te zien,

maar de rots was uitgewoeld als een konijnenhol. Bij een eventuele aanval zou het in een vuurspuwende berg veranderen, als de vele kanonnen zouden worden afgeschoten. Het scheen dat daar ook nog apen in het wild voorkwamen.

"Kijk. Dit had ik nou voor geen goud willen missen," zei Brammetje, "vooral ook niet omdat er verder praktisch niets te beleven valt aan boord."

Na Gibraltar gepasseerd te zijn, voer de Alcantara de Middellandse Zee op. Hier was het water kristalhelder en blauw van kleur. Heel anders dan op de Atlantische Oceaan waar het water steeds troebel en grijs-groen was geweest. Er stak een behoorlijke portie wind op, en de zee werd woelig en ruw. Er was storm op til en er werden voorzorgsmaatregelen getroffen. De golfslag werd heviger, en het schip slingerde ruw alle kanten op.

Na de middag was de wind toegenomen tot een flinke storm, de golven werden alsmaar hoger opgezweept en het hele schip stampte en steunde. Het gooidende beurtelings zijn neus de lucht in om dan weer te dalen tot de volgende golf. Voor- en achtereind verwisselden gestadig een meter of 10 van hoogte. Een heerlijk gevoel was het, voor degenen die geen last van hun maag hadden, om dan weer een meter of wat opgetild en daarna weer zo'n zelfde eindje neergekwakt te worden. Zo'n storm op de Middellandse Zee, dat is echt een helse ervaring. "Snotverdeje, wat een golven waren dat. Huizenhoog, nee hoger nog, zodat de schroeven van het schip, toen ze een golfdal indook, volledig boven het water uitstaken. En man, wat maakten die dingen een herrie. Daar schrokken we allemaal enorm van. Maar de storm, dat had verders niks geen last. Ach, we waren wel gewend om op het water te zijn. We hadden op de Braassemermeer ook wel eens een stormpie meegemaakt, dus dat kon wel wat velen."

Het aantal zieken was natuurlijk weer geweldig gestegen. Van alle rangen en standen stonden nu zielige mensjes in uniform over de reling naar lucht te happen of de visjes te voeren. Wanneer ze moesten eten gingen de meesten nog wel naar beneden, maar voor ze aan tafel zaten moesten ze vaak al weer snel naar boven. Degenen die geen last hadden, en dat aantal was niet zo heel groot meer, kregen hierdoor zomaar in-éne de kans om eens extra veel te eten. De polderjongens maakten hier dankbaar gebruik van. Ze konden eens lekker aanbunkeren. "Hoofdzaak was: eten! Trek of geen trek, eten mot je. Want een volle maag ken niet bewege!"

Cor Rekelhof schrijft, "Om 18.30u ben ik naar een Bijbellezing gegaan en na afloop gelijk naar de kooi. Verders geen nieuws. Nou, ik kruip in mijn hangmat, hoor."

Op zaterdag 5 januari klarde het weer op. De zee was kalm, de zon scheen vrolijk en het werd steeds aangenamer. De stemming aan boord was dan ook prima. Ze passeerden de havenstad Bizerta, en daarna kaap Bon. Hier lagen nog diverse scheepswrakken aan de grond, de stille getuigen van de hevige strijd tegen het Afrikakorps van generaal Rommel.

"Tja, de hele wereld leg bezaaid met kapotgeschote schepe en vliegtuige," zei Hein Turk. "Dat geeft ontzettend veel roest in het water. Neptunus is'ter helemaal niet blij met, en die gaat ons er nog voor straffen. Dat ken ik je verzekere!" (Bij Heine liepen de fantasie en de echte wereld een beetje door mekaar heen.)

Jan Kuipers staaarde naar het sombere beeld van de ten onder gegane schepen. Plotseling viel 'm een macabere gedachte in. Het zou zomaar kunnen dat hier ook het schip lag waarin ome Leen aan z'n einde was gekomen. Hier ergens diep onder water. Een koude rilling liep over z'n rug, en hij schudde onwillekeurig z'n schouders, om de vreselijke gedachte te verdrijven. Je kon d'r maar beter niet te veel over prakkezeren (nadenken).

Jan Kuipers was op 1 april 1940, tijdens de mobilisatie, in militaire dienst opgeroepen en moest zich toen melden bij het depot van het 4e Regiment Infanterie. Hij was nog maar net 6 weken reeruit, en had nog maar amper geleerd hoe hij z'n geweer moest vasthouden, toen de oorlog was uitgebroken. Hij zat tijdens de vijfdaagse oorlog in Den Haag, deed bewakingsdiensten en heeft niet gevochten. Tijdens de Duitse bezetting had hij zich, samen met z'n oudere broer Joop, al snel aangesloten bij de Veense verzetsgroep die geleid werd door de charismatische Koos van der Meer, en ook z'n jongere broers Gerrit en Piet hadden zich hier later bij aangesloten. Ze hadden in het laatste oorlogsjaar heel wat spannende nachtelijke wapendroppingen meegemaakt, en ook al een gedegen militaire training gehad.

***Twee jonge vrienden van de Veense sobats.
Ron Dreckmeier (Haarlem) en Cor (Brammetje) Rekelhof (Kudelstaart).***

Tegen vier uur in de middag kwam de punt van Tunis in zicht en daarna het eiland Pantelleria, dat in 1943 als springplank had gediend voor de geallieerde invasie in Italië. Ze stonden te kijken hoe het eiland in een geweldige oetjang-bui (regenbui) uit het zicht verdween toen Ron Dreckmeier aan kwam slenteren met een aardig nieuwtje.

Hij zei, "Daarnet hoorde ik dat er door de storm twee mijnen zijn losgeslagen. Maar omdat het schip met zo'n modern radarsysteem is uitgerust, kunnen we toch rustig doorvaren en die monsters tijdig ontwijken."

"Radar?"

"Ja, dat gaat met radiostralen. Als je die uitzendt ken je de echo's weer opvang en dan ken je zelfs in het donker om je heen kijke," zei Jan Kuipers.

"En kenne ze dan precies zien waar of dat die krenge legge?"

"Ja, dat denk ik wel."

"Hoe is het mogelijk. Wat leven we toch in opmerkelijke tijden."

Ron Dreckmeier was de jongste van het stel. Gerrit had in Noordwijkerhout een briefje getekend zodat Ron, ondanks z'n jonge leeftijd, toch mee mocht naar Indië. Gerrit zei altijd, "Dit is Ron Dreckmeier. Ik mot een beetje op 'm lette, want die Haarlemmers benne niet zo snugger, dus die mot je goed in de gate houwe."

En Ron op zijn beurt, "Ik lag bij dat stelletje vullis allemaal. Nou, ik had het best naar m'n zin hoor, tussen die boeren."

Het begon donker te worden. De Alcantara voer langs het eiland Malta, dat goed zichtbaar was door de vele lichten in de dorpjes en de stadjes. Er werd wel gezegd dat met Malta de oorlog in Europa stond of viel. In de Scheepspraet stond daarover, "Had dit dappere eiland Rommels convooien niet kunnen bestoken, dan zou de Duits-Italiaansche opmarsch zeker niet bij de Egyptische grens zijn geëindigd, doch verder zijn doorgestooten, tot Engeland's strottenhoofd Suez. Dan zouden door Klein-Azië heen de Duitse legers een levensgevaarlijke bedreiging hebben gevormd voor de Russische linkerflank. Ja, dan ware het denkbeeldig geweest, dat de asmogendheden contact hadden gekregen met Japan. Gij passeert dus alweer een zeegebied van enorme betekenis. En als gij Port Saïd nadert tracht u dan te realiseeren, hoeveel het Hitler waard zou zijn geweest om dit sleutelpunt der macht in zijn bezit te krijgen."

De verovering van Port Saïd en het Suez-kanaal was één van de belangrijkste doelen geweest van het Duitse en Italiaanse Afrikakorps van Rommel. Maar het was ze mooi niet gelukt. Bij El Alamein, aan de westelijke kant van de Nijldelta, waren ze tot staan gebracht. Hier waren al in 1942 twee beslissende veldslagen uitgevochten, waarbij de Duitsers voor het eerst sinds de slag om Engeland, verloren hadden. Dit waren belangrijke overwinningen voor de geallieerden. Hier begon in feite de nederlaag van het Derde rijk, later gevolgd door de invasie in Italië en Normandië, terwijl aan het oostfront het Russische leger oprukte. Het lot van Hitler-Duitsland was toen al bezegeld, en het was nog slechts een kwestie van tijd.

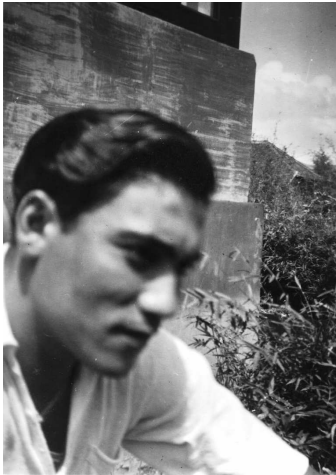
"Ja joh, maar die smeerlappen hebbe het nog veel te lang uitgehouwe. Daar hadde wij die ellendige hongerwinter an te danke."

Pasar Maleis

De volgende dagen verliepen zeer waterig. Er was geen land te zien. Maar het was wel prachtig weer. Op een enkele regenbuitje na scheen de zon. De jongens zaten aan dek een beetje te schrijven, te lezen, te suffen of een praatje te maken. Ze liepen rondjes over het schip of deden allerlei spelletjes. Iedereen begon langzaam maar zeker aan de zee te

wennen. Hein Turk, Jan Huigsloot en Gerrit Kuipers gingen liever een potje kaarten. De drie waren er steeds op uit iemand te strikken voor een spelletje. "Hejje al gegete? Kejje hartejage? Kejje klaverjasse?" vroegen ze steeds.

's Middags kwam korporaal Ronnie van den Berg langs, en vervolgden ze hun taal cursus pasar-Maleis, de taal die daar overal in de Oost op de pasar (markt) werd gesproken, "want als je niet eens weet hoe je een banaan mot kope, dan ken je het wel vergeten in de trope."

Ronnie van den Berg.

Op de tweede foto vlnr. Ari Koning (Ijmuiden), Ronnie van den Berg, onbekende.

Aaron (Ronnie) van den Berg (uit Den Haag) was een zoon van een Joodse vader en een Ambonese moeder. Hij was geboren op Ambon op 16 november 1919, en was opgegroeid in Nederlands-Indië. Zijn vader was KNIL-militair, en toen deze in 1938 met pensioen ging was het gezin verhuisd naar Den Haag. Tijdens de mobilisatie in 1939 was Ronnie opgeroepen voor militaire dienst, hij werd ingedeeld bij een artillerie-eenheid. In de meidagen - Ronnie was bevorderd tot korporaal - werd zijn eenheid in de Betuwe gelegerd. Beide ouders van Ronnie, en ook zijn zusjes en zijn broertje werden door de Duitsers vermoord in Auschwitz in 1942. Ronnie dook onder en sloot zich aan bij het verzet. Direct na de capitulatie van Duitsland schreef hij zich in als Oorlogsvrijwilliger om de Jappen uit Nederlands-Indië te verdrijven. Door een tekort aan geschoolde (oud)militairen (met tropenervaring) was Ronnie ingedeeld bij 2-4 R.I. "Ronnie was een prima kerel. Soms kon hij gezellig meekankeren, maar als 'ie vond dat we te ver gingen dan maakte hij er snel een einde aan, hoor."

Het Maleis is één van de eenvoudigste talen die er bestaan, met maar een beperkte hoeveelheid woorden en een heel eenvoudige en logische zinsbouw. Je leert het zo, want moeilijk is het niet. De jongens deden hun best om het zo gauw mogelijk te leren, "want

het is toch het mooiste om zo die mensen te leren kennen." Ze kenden inmiddels al heel wat woorden zo'n beetje uit hun hoofd. Ze hadden er eerst wel aan moeten wennen dat je in het Maleis bijna alles achterstevoren zei, zoals 'toean besar' (meneer groot), kretta api (wagen vuur) of kentang ketjil (aardappelen klein). Maar ze vonden het een grappig zangerig taaltje, waarin de 'tji' en de 'oe'-klank zo ontzettend vaak voorkwamen, en de klemtoon bijna altijd op de 2e lettergreep lag.

"Als je het Maleise woord niet weet, dan kun je vaak gewoon het Nederlandse woord gebruiken. In negen van de tien gevallen snappen ze dan ook wel wat je bedoeld," zei Ronnie. "En weet je, er zijn ook best een hoop Nederlandse woorden of uitdrukkingen die, al dan niet verbasterd, weer van het Maleis afkomen. 'Dat is kras' komt van 'keras', het Maleise woord voor 'stug'. En 'bakkeleien' komt van 'berkelahi', dat 'ruzie maken of vechten' betekent. En dan heb je natuurlijk nog 'brani schoppen' en 'amok maken'. Berani betekent 'stoutmoedig', en amoek betekent 'tieren' of 'tekeer gaan'."

"Kijk, zo wordt het al weer een stukje makkelijker om het te leren."

"Ajo, Gerrit," zei Ronnie. "Nederland heeft drieëneenhalve eeuw met de gewesten overzee in nauwe verbinding gestaan. Logisch toch dat de Nederlandse taal doorspekt is met Maleise woorden. Makan is eten, en 'geen cent te makken hebben' betekende oorspronkelijk dat je niks te eten had. En 'snoeshaan' is een verbastering van soesoehoenan, dat is de vorst van Solo op Oost-Java. En verder hebben we nog 'pienter' en 'piekeren', lari, patjakker, sloeber, of de pisang zijn. Begrepen?"

"Ingiéééé, toean (Jaaa, meneer)!" zeiden de studenten in koor.

Het Suez-kanaal

Op **dinsdag 8 januari** liep de Alcantara Port Saïd binnen, de eerste vreemde havenplaats die het na het vertrek uit Southampton aandeed. Dit was de noordelijke toegang tot het Suez-kanaal, een stad van meer dan 100.000 inwoners, een der belangrijkste bunkerhavens ter wereld en een vergaarbak van alle nationaliteiten. Hier gingen de eerste brieven vol belevenissen van boord. Het was voor de militairen mogelijk om de post portvrij naar Nederland, Engeland of Indië te verzenden, tijdens de reis vanuit de aanlegplaatsen, en in Indië vanuit de plaats van aankomst.

De zon kwam juist op toen de jongens voor het eerst de stad Port Saïd zagen, gelegen aan de oostelijke delta-arm van de Nijl, een schitterend gezicht. Het weer was zacht en de zee leek op een helderblauw meer zo kalm als ze was. In de verte zagen ze de stad met zijn torens en gebouwen, de witte huisjes met hun platte daken tegen de hellingen en de heuvels aangeplakt. Het uitzicht was adembenemend. Ze zagen vreemde hoge palm- en naaldbomen en vele andere onbekende plantensoorten. Terwijl ze een week geleden nog in de winter zaten met mist en kale bomen, was er nu volop groen, beschenen door een stralende zon. In die tijd, waarin de televisie nog niet bestond (die zou pas in de jaren 50 de wereld veroveren), hadden de jongens nog maar weinig van de wereld gezien, en was alles wat ze zagen ook daadwerkelijk nieuw voor hen. Het was voor bijna iedereen de

eerste ontmoeting met warmere streken. Een machtige sensatie. Ze raakten niet uitgekeken.

Maar ze zouden niet van boord mogen. Voor ze verder de haven in voeren en alles van dichterbij konden bekijken, moest iedereen naar beneden, en de patrijspoorten moesten gesloten blijven, omdat de bemanning anders last van ze zou hebben bij het aanmeren van het schip.

"Ja, dat kekke wel nagaan. Azzie met een paar duizend man aan één kant van het schip gaat staan dan komptie scheef te legge."

Pas toen de Alcantara helemaal stil lag mochten ze overal weer rondlopen. Ze vlogen naar boven, opgewonden als kleine kleuters. In de haven lagen allerlei soorten schepen: oorlogsschepen, landingsvaartuigen, koopvaardijsschepen, en ook verschillende gezonken en half boven water uitstekende oorlogsbodems. Daar tussendoor zwermde grote aantallen kooplieden rond, "en er waren nog best een flink aantal soldaten die dachten dat die knapen zich voor de lol hadden zwart geverfd." In ranke, kleurige bootjes, probeerden ze op allerlei manieren hun koopwaar aan de man te brengen: portefeuilles en ander leerwerk, 'mooie manden voor je ouwe moer', sinaasappelen, bananen, klappers (kokosnoten), diverse soorten meloen, ananas, pinda's en papaja's en nog allerlei andere vruchten. Maar er mochten geen handelaars aan boord komen, wat anders altijd de gewoonte was, en het was zelfs verboden iets van de bevolking te kopen, want er zouden in de stad epidemieën van besmettelijke ziekten heersen. Vruchten en versnaperingen mochten onder geen enkele voorwaarde worden gekocht, 'in het belang van buik én portemonnaie'. De handelaren waren allemaal ontzettend smerig, gekleed in lompen en vodden, en zonder schoenen, maar ze waren 'brutaal als de beul'. De meest ondernemende ventertjes kropen langs de touwen naar boven, maar ze kwamen niet ver, want ze werden meteen nat gespoten. Nou, dan dropen ze weer snel af, hoor.

Ook waren er dubbeltjesduikers, jonge jochies zwemmend om de boot, die luidruchtig om geld riepen. Gooide je een geldstuk in het water, dan doken ze het na, en kwamen er even later mee boven en stopten het dankbaar achter hun kiezen.

De Alcantara bleef een hele dag om stookolie te bunkeren, en water en voedsel in te slaan. Het schip lag maar zo'n 30 meter van de wal, vlak naast een prachtige palmentuin, waarin grote olietanks stonden, aangesloten op een drijvend buizensysteem waarmee de olie in het schip gespoten werd. Aan de andere kant lagen watertankschepen die voor vers water zorgden.

De hele dag zaten de jongens te kijken naar voorbijtrekkende schepen, naar het lossen en laden, en natuurlijk naar het natspuiten van de hardnekkige kooplui die het steeds weer avontuurden (probeerden) om op de boot te komen, om afgeweerd te worden door een frisse waterstraal van boven.

Woensdag 9 januari, 's morgens om vijf uur, werden ze ruw gewekt door het rammelend ophalen van de ankerketting en even later voeren ze de haven van Port Saïd al weer uit, voor de reis door het 163 kilometer lange Suezkanaal.

"Hier begint het Oosten!" zei Hein Wesselius plechtig.

"Ja, dat klopt," zei Jan Kuipers. "Het Suez-kanaal vormt de scheiding tussen de twee continenten. Rechts .. eh, ik bedoel: aan stuurboord legt Afrika en aan de andere kant

hebbie Azië. Heb ik dat goed Fon?" vroeg hij aan Fon Zwartelee, die net langs kwam wandelen.

Fon zei, "Ja hoor, heel goed." En daarna vertelde de zoon van de bovenmeester wat hij van het onderwerp wist. "Het Suez-kanaal werd in 1869 geopend. De aanleg heeft ruim tien jaar geduurd, en tijdens het werk stierven zo'n 30.000 arbeiders, voornamelijk tengevolge van cholera. Voor het grootste gedeelte moest de aanleg met handkracht gebeuren, schepje voor schepje werd het rulle woestijnzand weggewerkt."

Gerrit zei, "Me Ome Leen heb me wellus verteld dat de Stoomvaart Maatschappij Nederland, waar hij voor werkt, in 1870 is opgericht, juist om gebruik te kenne make van de voordele van deze nieuwe waterweg. Voorheen moste de schepe om het continent Afrika heenbare, de reis duurde dan bijna 2 maal zo lang, en het was ook nog een stukkie gevaarlijker."

"Klopt," zei Fon. "Het Suez-kanaal bracht een sneller contact tussen de kolonie en het moederland met zich mee, en gaf zo een nieuwe impuls aan de vaart naar de Oost. Deze korte zeevaartroute zorgde voor een grote stroom van Nederlanders naar Indië, waaronder ook veel vrouwen, wat vóór die tijd een zeldzaamheid was. Door de mogelijkheid van landaankoop en investeringen ontwikkelde zich tegen het einde van de 19e eeuw in Indië een onvoorstelbare activiteit. De eerste decennia van de 20e eeuw zijn dan ook de meest welvarende jaren van Indië geweest. Schatrijk werden ze, de eigenaars van de suiker-, thee- en rubberfabrieken."

"Ja, zij wel. En de arbeiders? De mensen die het zware werk deden?" vroeg Jan Huigsloot. Hein Wesselius zei, "Ach, het zal daar niet anders geweest wezen dan bij ons in Nederland. Armoe troef, natuurlijk."

De vader van Fon, August Zwartelee was tot z'n pensioen de bovenmeester van de Ignatius-school in Roelofarendsveen geweest. Gerrit Kuipers was een van z'n oud-leerlingen, en Gerrit en Fon waren indertijd klasgenootjes. Als zoon van een schoolmeester wist Fon een hoop te vertellen over de verschillende plaatsen die ze op hun reis tegenkwamen. Hij had zich van te voren goed voorbereid, en alles gelezen wat hij over de wereldreis en over Indië te pakken kon krijgen.

Tijdens de oorlog was Fon de verbindingsman geweest van de Veense verzetsgroep. Hij bracht als het nodig was voedsel, en soms geld, rond bij de gastgezinnen van onderduikers. Fon werkte in die tijd op het gemeentehuis en beheerde daar het bevolkingsregister. Hij was degene die als de Duitsers mensen voor krijgsgevangenschap of dwangarbeid opriepen, de oproepbrieven moest maken. Steeds als er weer zulke arbeitzeinsatz-oproepen kwamen dan verwijderde hij 'de gevaarlijke leeftijden' uit het register en nam ze mee naar huis waar ze 'werden weggedouwd'. Zonder deze paperassen was het voor de Duitsers onmogelijk om de 'dienstweigeraars' op te sporen, en dat waren zo'n beetje alle jongens uit de Veen, want ze vertikten het om voor die moffen te werken en doken massaal onder als ze door de Duitsers werden opgeroepen.

Fon Zwartelee en z'n ouders August en Elisabeth Zwartelee.

Aan weerszijde van de Alcantara gleed een prachtig landschap voorbij. Het Suez-kanaal was een kaarsrechte waterweg, van ongeveer 50 meter breed. Ten oosten ervan strekte zich de Sinaiï-woestijn uit, met z'n reusachtige zoutvlakten waarvan het felle wit scherp afstak tegen de helderblauwe lucht. Aan de westkant lag Egypte, daar zag je gehuchtjes met kleine hutten gemaakt van leem, blik of hout, met daartussen de karakteristieke Egyptische waterputten. Vlak langs de oever lag een asfaltweg en ook een spoorlijn. Er kwam regelmatig een trein langs, met zo'n stoomlocomotief die een lange wolk van zwartgrijze rook achter zich aantrok.

Ronnie zei, "Dat is een kretta api, een vuurwagen. En trouwens, een stoomboot noemen ze een kapal api, wat natuurlijk vuurboot betekent."

Rond de middag passeerden ze de Egyptische stad Ismaïlla. Het lag er schitterend bij, met z'n witte vierkante huizen en de stenen moskeeën met hun slanke minaretten, fraai tegen de heuvel opklimmend temidden van de vele donkere palmbomen. Een schilderachtige oase in een woestijn van zand en steen. Overal waar ze voorbij kwamen werden ze nagewuïfd. Alles bij elkaar was het hier toch maar een vrolijke boel.

Aan bakboord zagen ze zo nu en dan troepen kamelen, soms met berijders, waarschijnlijk gewapende militairen, die in hoog tempo lang het kanaal draafden. Even later zagen ze hen naast hun kameel neerknielen om met het gelaat naar Mekka hun gebeden te zeggen.

"Dat zijn dromedarissen, de schepen van de woestijn."

"Nee gek, dat benne kamele."

"Hoort nou toch die domme daar us, hij denkt dat het kamelen zijn!"

Tja, hoe zat dat toch ook weer met die bulten?

"Daar hebben ze een ezelsbruggetje voor. Heel eenvoudig, want in het woord dromedaris zit maar één letter 'e', dus één bult, en 'kameel' heeft twee 'e'-s en dus twee bulten."

"Er zijn ook kamelen met drie of vier bulten," wist Hein Turk nog te vertellen. "Of zelfs vijf, maar dat is zeldzaam, dus die zie je niet zo vaak. Kamelen zijn trouwens zo gewend aan de leegte en de uitgestrekte zandvlaktes van de woestijn, dat ze zich doodschrikke als ze plotseling een keertje een boom tegenkomme. Zo zijn er al heel wat van die arme beesten vroegtijdig aan hun einde gekomen."

Verders zagen ze die dag niet veel meer van het mooie oosterse landschap, omdat ze beneden 'een enorme berg aardappelle moste gaan schille'.

Op het grote Bittermeer aangeland ging de Alcantara even voor anker. Er moest een schip van de andere kant passeren. Vol bewondering staarden de opvarenden naar de prachtige kleuren van het water, het tere blauwgroen tegen al dat wit-geel van de woestijn. Hier kwamen hen ook die hardnekkige en brutale verkopers in hun kleine bootjes weer tegemoet roeien, die ze van alles probeerden aan te smeren.

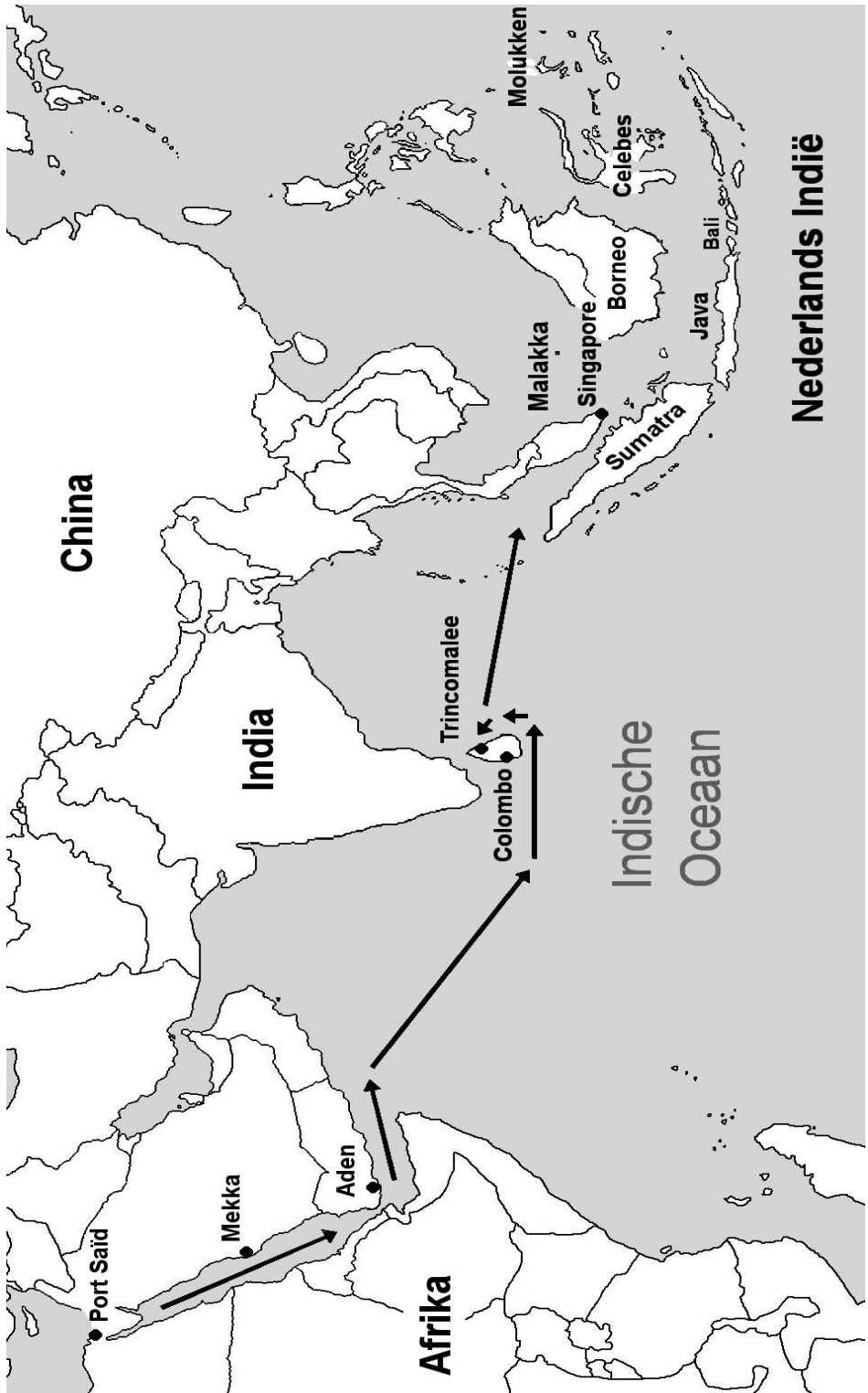
Tot dan hadden ze in het ruim geslapen, met als nadeel dat de hangmatten elke morgen opgevouwen moesten worden. Maar na Port Saïd konden de soldaten hun hangmatten mee aan dek nemen, op dek uitspreiden en slapen. Een hele verbetering na het bedompte ruim waarin ze met een paar honderd man 'hadde legge meure (stinken)'.

Een bijbelse historische plek

Donderdag 10 januari. 's Morgens vroeg met prachtig weer uit Suez vertrokken. Aan weerskanten van de Golf van Suez zagen ze de immense bergen van Afrika en Arabië, waarvan de woeste toppen tot hoog in de wolken boven alles uittorenden. Een pracht van een landschap. Dagelijks werd een bulletin aangeplakt, betreffende de positie van het schip en andere wetenswaardigheden. Die dag stond er te lezen: We varen sedert hedenmorgen in de Golf van Suez. Om ongeveer twee uur zien we aan bakboord boven het gebergte de top van de hoogste berg uitsteken, de beroemde bijbelse berg Sinaï. Het is met z'n 2250 meter de hoogste berg, steil en met vele scherpe pieken. Wij zijn dus in de nabijheid van de plaats waar Mozes de stenen tafelen ontving."

's Middags voeren ze de Rode Zee op. Hier had de doortocht plaatsgevonden door het uiteenwijkende water, waarmee de Joden aan de Egyptische farao wisten te ontkomen, om vervolgens zo'n 40 jaar door de woestijn te zwerven. Veel jongens, gelovig als ze waren, waren diep onder de indruk van het feit dat ze nu op de historische plek waren waar deze wonderlijke bijbelse gebeurtenissen zich hadden afgespeeld. Gerrit beweerde dat hij het voelde toen ze de plek passeerden, want daar zat volgens hem nog een kuiltje in het water.

Even later passeerde de Alcantara de twaalf bergachtige eilanden die de Twaalf Apostelen werden genoemd. Eén van de bergen stond iets verder verwijderd van de anderen, en dat was natuurlijk de verrader Judas.

Het was nu heerlijk warm. Prachtig weer, niets anders dan zon, blauwe lucht met enkele wolken en een kalme zee. Je kon helemaal voor op de boeg van het schip komen en beneden zag je dan dolfijnen. Het leek wel alsof zij zich met hun staart tegen de boeg voort lieten duwen. "En aan weerskanten van de Alcantara een stuk of wat bruinvissen die met schip meezwommen. Uren konden ze kijken, naar de capriolen van de dolfijnen en de bruinvissen, koppeltjeduikend in de boeggolf. "Die beeste hadde d'r ook schik in, dat zagge zo." En zo nu en dan was er een potvis. Om de zoveel tijd doken ze even boven water, en dat was een leuk gezicht. Hun rug stak als een eilandje boven water uit en dat spoot daar zomaar in-éne een fontein van waterdamp uit omhoog.

"Ach kijk nou toch, die arme beeste hebbe allemaal een gat in d'r kop."

"Ja, maar dat is normaal, hoor. Dat is om adem te kunnen halen."

"Verrek, hoort dat zo?"

Ze vielen hier echt van de ene verbazing in de andere.

Ook waren er scholen vliegende vissen te bewonderen. De diertjes, soms zo groot als een kleine karper, kwamen vlak voor het schip omhoog uit het water en zeilden dan een heel eind over het wateroppervlak, om even plotseling weer onder te duiken. Het was een magnifiek gezicht, om die zilveren visjes met hun doorzichtige 'vleugels' over de golven te zien scheren, vooral als de zon erop scheen. En dan waren er nog de haaien. Als je achterop het schip stond zag je de rugvinnen dreigend boven het water uitsteken. Maar al zwommen ze nog zo hard, ze konden het schip toch niet bijhouden en ze bleven al gauw achter.

N.I.C.A.

In de grote Rode Zee zagen ze geen kusten meer, alleen maar water en nog eens water. "Nooit geweten dat er zoveel water op de wereld was." Maar de dienst was weer begonnen zodat zij zich niet hoefden te vervelen. Er werd gesport, en ze kregen theorielessen, gezondheidsleer en onderwijs in de Engelse en Maleise taal. En ook tropenvoorlichting, dat was aanschouwelijk onderwijs met een filmpje, over 6 soldaatjes die op mars gingen en domme dingetjes deden, zodat de één na de ander uit de gelederen viel. Ook kwam er een man van de N.I.C.A. een praatje geven.

De N.I.C.A. (Netherlands Indies Civil Administration) was een organisatie die zich bezighield met het burgerlijk bestuur en de rechtspraak in de Nederlands-Indische gebieden die op de Japanners heroverd waren. De NICA-meneer vertelde over de belangrijke taak die het Nederlandse leger in Indië zou gaan vervullen. De Nederlandse soldaten wisten maar weinig van wat zich in het verleden in de kolonie had afgespeeld. Van de geschiedenis van Nederlands-Indië hadden ze op school niets geleerd. Nederland en Indië hoorden bij elkaar, ze waren economisch afhankelijkheid van elkaar. Dat was altijd al zo geweest. 'Indië verloren, ramspoed geboren,' zo zei het overbekende gezegde immers.

De spreker zei, "Voor de oorlog bezat Nederlands-Indië een uitstekende, hoogproductieve landbouw die enorme exporten verzorgde. Het land was zelfverzorgend qua rijstbouw, het belangrijkste voedselgewas, en het was de grootste

suikerproducent ter wereld. Maar zo'n arbeidsintensieve landbouw kan geen grote aantallen mensen missen. De Jappen hebben het land meedogenloos geplunderd en alle mannen afgevoerd om ze elders dwangarbeid te laten verrichten. Door dit Japanse wanbeheer is er een hongersnood ontstaan waaraan ondertussen al meer dan een miljoen mensen is gestorven. Het exacte aantal is niet te achterhalen. Vooral op het eiland Java is de sterfte enorm.

Meer dan 80% van de bevolking woont op het platte land, en zij beseffen nauwelijks wat er gebeurt. Deze mensen zijn tevreden met hun perceeltje sawah (rijstveld) en hun portie rijst met sajoer (groenten). Ze hebben hun democratisch gekozen loerah (burgemeester), hun wedana (districtshoofd) en hun dessabestuur (een dessa is een landstreek of district, en omvat meerdere kampongs (dorpen)). De meeste ouderen nemen aan dat een hersteld Nederlands bestuur veel beter dan de Republiek in staat zal zijn de schrikbarende nood te ledigen waartoe het op alle eilanden van de archipel is gekomen. Er is bij deze ouderen niet veel strijdbaarheid. Maar die is er wel bij de jongeren. Hun aggressiviteit is in de jaren van de bezetting door de Jappen belangrijk aangewakkerd. Hun opvliegende mentaliteit is gevormd door de Japanse monsters en komt nu tot uitbarsting. Nu de Japanners verslagen zijn, is de Indische bevolking het slachtoffer van allerlei strijdgroepen en figuren die alleen op hun eigen gewin uit zijn, op macht en rijkdom. Vooral in de binnenlanden van Java en Sumatra, waar ze vrij spel hebben, bestrijden zij elkaar fel en de onschuldige burgers worden hier keer op keer de dupe van."

Op die bewuste dag ging het verhaal van de N.I.C.A.-man min of meer langs hen heen. Pas toen ze maanden later daadwerkelijk betrokken raakten bij de wederopbouw van Nederlands-Indië zou het echt iets voor ze gaan betekenen, heel veel zelfs, het zou in feite het mooiste aspect worden van hun verblijf in de Oost.

"Hé Gerrit, jouw oudste zus heet toch ook Nica," vroeg Jan Huigsloot.

"Nee, dat is Bep. Je weet wel, die in het klooster zit."

"Oh ja, nou weet ik het weer. En Nica die heb toch kennis an Willem Borst van Oudaa?"

"Ja, en nu de oorlog afgelopen is wille ze snel trouwe. Ze staan te trappele van ongeduld. En Kobus en Dora ook."

"Oh, zij van Van Klink."

"Ja."

Er was direct na de oorlog een ware trouwgolf in de Veen ontstaan.

De tropen-hitte

Op *vrijdag 11 januari* passeerde de Alcantara de K.K.K. (de Kreefts-keerkring). De soldaten kregen hun tropenuniform uitgerijkt, met een korte en een lange broek, en het was vanaf die dag ook verplicht om het te dragen.

Tussen de lessen door namen de heren een zonnebad, om hun blote benen zo spoedig mogelijk een bruine tint te geven. Ze deden het voorzichtig aan, want Mata Hari (de zon, of letterlijk 'Het Oog van de Dag') ken gevaarlijk weze. Ook hier was al door de

legerleiding voor gewaarschuwd. "Als je in de hete zon werkt, begin dan niet manmoedig je hemd uit te trekken en in je blote bovenlijf in de zon te werken. Zonnebrand is gevaarlijk en allemachtig pijnlijk. Als je dan zo graag met een mooi bruin velletje voor den dag wilt komen, doe het dan gradueel. Begin met je armen en benen te zonnen een minuut of tien per dag. Dan je borst, daarna je rug, tot je vindt dat het er gaar genoeg uitziet. Dan ben je beter beschermd tegen de zon en doe je je body zelfs goed. Hou je pet of muts op, een warmtebevanging of zonnesteek kan dodelijk zijn."

Dit was één van de warmste gebieden op aarde, het kon hier smoorheet zijn, omdat de eindeloze woestijn niets dan hitte aanvoerde. Het was bijzonder heet, en geen wolkje aan de lucht om verkoeling te brengen. De nieuwsberichten over de radio meldden dat er in Holland 7 à 8 cm. sneeuw was gevallen. "Ken jij nou begrijpe dat ze het in Holland zo koud hebbe?"

De weinige koudwaterkraantjes in de gangen van het schip liepen de hele dag door en de douches waren overbezet. 's Middags werden er grote tentzeilen over het dek gespannen voor wat extra schaduw, en in alle patrijspoorten werden windvangers gestoken om nog een beetje wind te hebben. Het werd alsmaar warmer, er werd flink gezweet en heel wat water gedronken, en iedereen werd overvallen door een zekere loomheid door de alles traag makende middaghitte. Maar ze troffen het eigenlijk nog dat ze in de wintermaanden door de Rode Zee gingen, want in de zomermaanden was de hitte hier volgens de zeelui pas echt ondragelijk. De avonden brachten gelukkig wat verkoeling.

De meesten lagen een beetje te rusten, te kaarten, of ze probeerden wat Maleis te leren. Sommigen waren bezig met het verstellen van hun tropenuniform om straks zo netjes mogelijk voor de dag te komen. Anderen deden de was. Dat ging vrij eenvoudig. De vervuilde kledingstukken werden aan lange touwen gebonden, vervolgens door een patrijspoort in zee gehangen, en moeder natuur deed de rest. Het schip sleepte het zaakje als het ware schoon. Maar dat liep niet altijd even goed af, een paar jongens verloor hun dierbare garderobe aan de zee. Alleen de dolfijnen hadden er nog wat plezier van.

Om ongeveer half vier passeerde er een Hollandse boot, de Oranjefontein, een schip met vracht en repatrianten uit Indië. De Alcantara zou er zo dicht mogelijk langs varen. Toen ze haast vlak bij elkaar waren, werd op beide schepen de driekleur gehesen. De stormfluiten begonnen te gillen en op zo'n honderd meter zagen ze iedereen schreeuwen en zwaaien met vlaggen. Op de Oranjefontein stonden heel wat passagiers. Het was een gejuich, gewuif en gefluit van jewelste. Echt een indrukwekkend moment. Het was ook niet niks om zo ver van huis een Hollands schip tegen te komen, dat vertrokken was van de plek waar ze zelf heen gingen. "En wat moest dat voor die mensen niet fijn geweest zijn om, na al die ellende in de Jappenkampen, door ons, Hollandse jongens, begroet te worden."

De Alcantara seinde de beste wensen aan de Oranjefontein, en deze seinde terug, "Met trots vernamen wij van uw reis naar Java, wij geven u onze beste wensen en Gods zegen zij met u." Even later was het schip alweer verdwenen in de verte.

Ze voeren door de Golf van Aden. Ze zagen hoge rotsen, soms midden in zee, en af en toe maagdelijke witte stranden. Maar ze zouden Aden, de beroemde sigarettenhaven, niet aandoen. Jan Huigsloot las voor uit de Scheepspraet: "Aden, dat ge aan bakboord ziet, is een van de vele sterkten, waar het Engelsche Imperium zijn kolossale macht aan ontleent. Ook hier hebben de Engelschen er weer voor gezorgd, dat zij een sleutelpositie in handen kregen. Het is een belangrijke positie, want vanhieruit worden de piraten bestreden die de Britse handelsvloot aanvallen."

Tropen-hygiëne

Maandag 14 januari. Er werd een interessante film over tropen-hygiëne gedraaid, waarin werd getoond dat je door de meest besmettelijke ziekten niet aangetast hoefde te worden, als je maar de juiste maatregelen trof. Eerder, in Noordwijkerhout, hadden de militairen al een cursus gehad over tropische ziekten, en ook het 'Tropenzakboek voor den Soldaat' ontvangen. Ze hadden geleerd dat er onzichtbaar kleine plantjes en beestjes bestaan, die ook wel parasieten of mee-ertertjes genoemd worden (para = bij, situs = spijs). In een glas water konden er wel duizenden en duizenden zitten, terwijl het water er toch volkomen helder uitzag, en ook nog steeds smaakloos en reukeloos was. Zo op het oog was er niets mee aan de hand, maar als je het zou drinken zou je er doodziek van worden. Eerst merkte je niets, maar op een gegeven ogenblik kreeg je dan jeuk, pijn of huidverkleuring, je voelde je ziek, raakte aan de diarree, of erger. Ja, in de tropen kon alleen al het drinken van een beetje water al bijzonder nadelige gevolgen hebben.

Te velde moest liefst alleen slappe thee worden gedronken, want "het is niet gezond en ook weinig effectief om plenzen ijskoud water of limonade naar binnen te gieten. Gezond niet, omdat ook al loop je geen dysenterie of tyfus op, je toch altijd een vlotte kans maakt, dat je een behoorlijke kou vat en dat is ook niet leuk. Effectief is het ook niet, want een paar minuten later, als je halfbevoren tong weer aan het ontdooien slaat, merk je dat je verhemelte nog steeds aanvoelt en smaakt als een stuk belegen vloeipapier. Daarom is het beter een glas thee te nemen. Dat lest de dorst beter, het kikkert je op en kan geen kwaad."

Voor het geval dat ze noodgedwongen water uit een kali (rivier), een put of een sloot zouden moeten halen, kregen ze pilletjes om het water te zuiveren. Als je je veldfles gevuld had moest je er altijd twee pilletjes aan toevoegen, de eerste om het water te ontsmetten, en de tweede om de smaak op orde te krijgen. En dan vooral niet vergeten eerst goed te schudden voordat je het opdrinkt.

Ook het wassen ging anders in de tropen. "Hier in Indië moet men zich om gezond te blijven zeker eenmaal per dag geheel wassen. Bij het mandiën (wassen) wordt aanbevolen dit te doen door te sirammen (doorspoelen), dit doe je door met een klein emmertje water op te scheppen en over je heen te gieten. Na het baden dien je je goed af te drogen met een handdoek, of als je dat niet hebt, door in de schaduw te zitten. Spring je nat en wel weer in je kleren, dan zou je waarschijnlijk binnen niet al te lange tijd een

pracht van een huid-misère meemaken van rode hond tot ringworm en alle andere vormen van eczeem."

"Als de makanan (het eten) op tafel komt, beheers je dan. Heel veel eten is niet gezond in de tropen, en bij al wat je lief is, als de blikjes bol staan of er een luchtje aan het eten zit - dat komt in de hitte wel eens voor - gooi het weg! Zoek dan liever het volgende gaatje in je riem op. Heus het is gezonder op den duur!"

"Ja hêhê, dan is het bedurreve (bedorven), dat weet toch iedereen. Dan zit je infectie te vrete, en daar keje dood van gaan."

Vliegen waren niet alleen vervelende lastige krenge, nee, ze waren ook gevaarlijk, "omdat ze overal met hun vieze poten in gaan staan." Ze gaan zo hier en daar de kost ophalen en als 'hier' toevallig besmet is, dan brengt de vlieg die smetstof naar 'daar' wat dan ook weer volzit met die nare kleine plantjes en beestjes. Het is dus zaak dat de soldaat er voor zorgt dat er nooit rommel ligt dat vliegen lokt. Vooral latrines of plasjes water zijn erg gewild in vliegenkringen. "En bedenkt goed: het is altijd makkelijker vliegen te lokken, dan ze weer kwijt te raken!"

Maar het grootste gevaar kwam van de muskieten of malariamuggen. "Dat zijn de dragers van de malaria-bacillen, en ze brengen die op mensen over. Het ziekte- en sterftcijfer aan deze verschrikkelijke infectieziekte is in de tropen nog altijd zeer hoog. Het is steeds een groot gevaar.

Vooral in de avond komen de wijfjes-muskieten (jawel, het zijn alleen de wijfjes) op mens en dier af om zich met bloed vol te zuigen. Zij leggen daarbij een zeker overleg aan den dag, zoeken het muskietennet af, tot ze een gaatje vinden, waar zij zich doorheen kunnen wringen. Ze zwermen om het slachtoffer heen, zoeken de onbedekte huid en steken met hun steekslurf door de huid heen, waarbij de malaria-parasiet vanuit hun speeksel in je bloed terecht komt."

"Hmm, aan vrouwelijk gezelschap dus geen gebrek in de tropen," zei iemand verlekkerd.

"Mannen, 's avonds, al is het warm en al loopt het zweet in stralen langs je rug en borst en al voel je je als een goudvis op half rantsoen water, hou toch je mouwen omlaag, hou toch je dikke sokken aan en wat er van de rest van je body nog vrijblijft, smeer dat in met muskieten-olie! En als je naar kooi gaat: die klamboe van je is niet een soort wandversiering (dan zouden we wel wat beters kunnen bedenken), nee, dat ding is er om de muskieten van je af te houden. Stop hem dus goed om je heen en zorg dat hij altijd heel is. Die muskietenwijfjes schijnen te ruiken waar een gaatje in een klamboe is."

Tegen malaria bestond trouwens een voorbehoedsmiddel. De soldaten kregen Mepacrine-tabletjes, gele pilletjes, die ze sabang hari (iedere dag) 's morgens in moesten nemen. Die waren behoorlijk vies, maar ja, wat mot je? Ook kregen ze regelmatig zouttabletten, die waren onmisbaar om het zouttekort aan te vullen dat ontstond door overmatig zweten.

De dokter besloot zijn lezing met een laatste waarschuwing, "Als je koorts hebt, last van plotselinge en onvrijwillige darmlozingen of bloed in je ontlasting. Blijf er niet mee rondlopen. Ga direct naar de dokter! Dit doe je niet alleen voor jezelf, nee, je doet het

voor ons allemaal! Bedenk wel: je uitwerpselen wemelen dan van bacillen, die op iedereen kunnen overspringen die er mee in aanraking komt.

Hou je je aan de voorschriften en wenken, die je gegeven worden, dan is Indië een prachtig land, waar je gezond kunt blijven en oud worden. Stoor je je er niet aan, dan zul je al snel de gevolgen ondervinden. Maar begin dan niet te schelden op Indië, ga voor de spiegel staan en geef pas dán een potje vloeken weg."

Dinsdag 15 januari. Jan Kuipers moest er die morgen al vroeg uit want de Mepacrinepillen die hij had ingenomen veroorzaakten ineens hevige krampen. En hij was niet de enige. Toen hij bij de wc kwam stond er al een rijtje te wachten. Bijna iedereen was aan de slingertijger.

"En van Mepacrine daar krijg je ook nog eens een gelige huidskleur van. We leken wel Chinezen." Tijdens hun hele verblijf in de tropen zouden de mannen dat houden, hoewel het gelukkig door de mooie bruine kleur die ze door het zonnetje kregen al gauw niet meer zo erg opviel.

Cor (Brammetje) Rekelhof schrijft, "**Woensdag 16 januari.** Evenals de 3 voorgaande nachten weer aan dek gepit. Er stond een hevige wind zodat we ons met touwen en riemen moesten vastbinden, af en toe kwam er ook nog een 'zeetje' bij. We hadden corveedienst, wc en trappen schoonmaken, dat heeft menig zweetdruppeltje gekost. 's Morgens naar de film en voor de rest bakken in de zon - als vanouds zonnebaden en slapen. Er zijn al verscheidene jongens in het hospitaal opgenomen vanwege verbranding, ééntje zelfs tot in de derde graad. Vandaag wordt medegedeeld, dat we voor vrijdag onze brieven in de postzakken gedaan moeten hebben, want in Ceylon zal weer post aan land gebracht worden. Verders geen nieuws."

Trincomalee, Ceylon

Op de Indische Oceaan zagen ze 's nachts fosforiserende kwallen rondom het schip, heel mooi, die golvende kleuren op het water. 's Morgens werden ze weer vergezeld door dolfijnen, zagen ze weer vliegende vissen voor de schuit uit over het water scheren, en af en toe een nieuwsgierige haai. Het was nu werkelijk schitterend weer, kalmer dan de voorgaande dagen, en de zee deinde als een lui bewegend watervlak onder het schip door. Ze voeren dicht langs de prachtige kust van Ceylon, en hel gekleurde vlinders kwamen hen vanaf het land begroeten.

Hein Turk kwam op z'n gemakkie aangewandeld. Hij vertelde dat hij zojuist onder het schrijven van een brief plotseling een lege pen had. Maar niet getreurd, want precies op dat moment kwam er een vliegende inktvis door de patrijspoort naar binnen gevlogen. De pen was snel weer gevuld, de inktvis werd hartelijk bedankt en weer in zee geworpen, en Hein kon z'n brief afmaken. "Ik bedoel: dat verzin je toch niet?" besloot hij. "Nou, ik vind het anders maar een raar verhaal," zei Brammetje.

Fon Zwartelee zei, "Ook Ceylon, dat als een druppeltje onder de zuidpunt van India hangt, is onderdeel van het Britse Imperium. Maar wist je dat Ceylon vroeger van Nederland geweest is. De V.O.C. had het veroverd op de Portugezen, en het was lange tijd de parel van de Nederlands koloniën. De belangrijkste exportproducten waren kaneel, olifanten en parels."

"Luxe-artikelen," zei Hein. "Ik ken het verhaal van de vrouw van een rijke plantagehouder op Java, die maar niet kon beslissen of ze nou een parelketting of een olifant voor d'r verjaardag wilde hebben."

"Ja. Maar wacht efftjes. Wij hebbe het dus van de Portugezen gepikt."

"Klopt, en die hadde het van de plaatselijke bevolking gejat."

"Het wordt eigenlijk hoog tijd dat die arme mensen hun land weer eens terug krijgen," zei Jan Kuipers.

"Vind ik ook. Maar dat zal nog heel wat voeten in de aarde hebben. Tegenwoordig is bijna alles in Engelse handen, en die zijn er niet zo happig op om het weer af te staan," zei Fon. "Toen Napoleon in 1795 Nederland veroverde, vluchtte stadhouder Willem V naar Engeland, en hij droeg alle Nederlandse koloniale bezittingen tijdelijk aan Engeland over. De Engelsen hebben deze gebieden toen direct bezet, om te voorkomen dat ze in Franse handen zouden vallen. Maar toen Napoleon in 1815 definitief verslagen was, kreeg het Koninkrijk der Nederlanden een aantal van deze gebieden niet meer terug van de Britten. De Kaapprovincie, Nederlands Malakka en Ceylon bleven Brits koloniaal bezit. En Engeland gaf maar met grote tegenzin de andere kolonien, Suriname, de Antillen en de Indonesische Archipel, terug aan Nederland.

"Aha, dus Malakka hebben de Britten ook al van ons gejat."

"Ja. En met de inbezitname van Malakka en Ceylon beheerste Engeland wereldwijd de belangrijkste vaarroutes, de gehele zeeweg door het enorme Engelse Imperium." Ze lieten Colombo links liggen, voeren om Ceylon heen en gingen aan de noordoostkant de baai van Trincomalee in, 'de grote oorlogshaven van Ceylon', om stookolie en drinkwater te tanken. Er kwamen tankboten langs en de reserves werden weer bijgevuld. Het was alsof ze het paradijs waren binnengevaren. Ja, dit moest haast wel één van de mooiste plekjes ter wereld zijn. Het water was kristalhelder, je kon zo de vissen zien zwemmen. Overal waar je keek waren heuvels en bergen, met prachtige groene bossen en struiken, en daartussen de vele inhammen, baaien en krekken. De kleuren waren zeegroen, hemelsblauw, goudgeel. En boven dit alles die stralende zon. Het weer was die dag gewoonweg ideaal. Een heldere lucht, warme zon, getemperd door de zwoele wind. Maar door de hoge vochtigheid had je er in de tropen toch maar weinig last van. Het water was roerloos stil, en de vele kleine motorbootjes trokken her en der lange witte strepen over het gladde oppervlak.

Vooral als je even beneden in het ruim was geweest en dan weer boven kwam, dan werd je steeds weer gegrepen door de natuurpracht. Het maakte elke keer weer een overweldigende indruk.

En natuurlijk werd er weer handel gedreven met verkopers in die in mooie ranke bootjes met felgekleurde zeilen op het schip aan kwamen. "Ongelofelijk hoe heerlijk bananen smaken na ze zoveel jaren niet geproefd te hebben." Waren de inlanders in Port Saïd inhelig, brutaal en onbetrouwbaar, hier waren ze heel anders, kleine bruine kereltjes met

pastelkleurige doeken om hun prachtige koppen, vrolijk, vriendelijk en sportief. Cor Groot (uit de Rijk) schrijft, "Ze zagen er ook heel intelligent uit en er waren heel knappe types bij. Ik kan me dan ook helemaal niet de meerdere voelen van deze mensen en zo denken de meeste jongens er over. Er zijn bij ons wel jongens die nog een voorbeeld aan deze inlanders kunnen nemen."

Dit was een goed moment om eens verkoeling te zoeken. Een paar van de meest roekeloze soldaten dook zo van het schip het water in, en toen was er eventjes paniek bij de legerleiding, want ... er zaten haaien in de haven, en die hielden wel van een lekker hapje! De jongens werden snel uit het water opgevist en het zwemmen werd direct verboden. Nog maar net op tijd, een kwartiertje later en er zouden misschien wel duizend Nederlandse soldaten in het water rondgesparteld hebben.

Toen het donker was vormden de vele lichten van de huizen tegen de bergen, de seinposten, de vele boten van allerlei modellen en de boeien, een hemels mooi gezicht. Gevoegd bij de tropensfeer, was dat een heerlijke sprookjesachtige avond, met de maan en miljoenen heldere fonkelende sterren, die weerspiegeld werden in het inktzwarte water. Zo'n tropenavond, dat is niet te beschrijven, dat heeft zo een heel eigen sfeer, dat moet je zelf meegemaakt hebben. Nog een laatste sigaretje, en toen waren de meesten voldaan en gingen ze slapen in hun .. hoe heette dat ook weer .. oh ja: hun tampatje. Het dek lag bezaaid met roerloze gestalten, een kluwen van ontspannen slapende geelbruine lichamen.

De volgende dag in alle vroegte gingen de bunkerschepen weg en ze hadden hun ontbijt nog niet op of ze waren alweer bij de uitgang van de baai en voeren de grote zee op. Het was de hele dag een beetje somber weer met af en toe motregen. Maar het eigenaardige was dat het toch niet veel kouder werd, ook al regende het flink.

"En waar gaane we nou heen?"

"Dät .. is een groot raadsel," zei Hein Wesselius geheimzinnig.

"Nee hoor, we gaan naar Indië," zei Gerrit. "Dus naar Sumatra ... of anders Java."

"Ze zeggen ook wel dat we misschien eerst naar Malakka gaan."

"Ach het kemme ook weinig meer schele ook. Ik hoop alleen maar dat we d'r gauw zijn."

"Zo is 't. Die zee begint me zo langzamerhand te vervele. Ik zou wel weer eens vaste grond onder me pote wille voele. In de schaduw onder een palmboom lekker een kokosnoot eten."

"Of dansen met een leuke Oosterse schone," zei Ron Dreckmeier.

Vrijdag 18 januari. 's Morgens om half tien hadden ze opnieuw een ontmoeting op zee. De 'Van Oldenbarnevelt' vervoerde ex-krijgsgevangenen die als repatrianten naar Holland werden gebracht. Het was een prachtige boot. Aan bakboordzijde stond het vol met mensen, overal zag je ze zitten, in de reddingsboten en in de touwen. Het schip helde sterk naar bakboordzijde over, allen zwaaiden met zakdoeken en schreeuwden dat het een lust was om te zien.

"Dat is al weer het derde Hollandse schip dat we op onze reis hebben ontmoet. Allereerst de 'Nieuw Amsterdam', toen de 'Oranjefontein' en nu de 'Johan van Oldenbarneveldt'."

"Ja, maar er moeten dan ook een hoop mensen gered worden."

Net als de Duitsers had ook de Japanse bezetter niet alleen krijgsgevangenen, maar ook de jongens en de mannen uit de door hen veroverde gebieden, gebruikt om te helpen bij de oorlogsinspanning. Ze waren met honderdduizenden tegelijk afgevoerd naar verre vreemde landen, verspreid over heel Azië. Hier moesten zij als romoesha's (Japans voor 'arbeiders') onmenselijke slavenarbeid verrichten, in de kolenmijnen of bij de aanleg van de beruchte dodenspoorlijnen op Sumatra en Birma, of ze werden gedwongen dienst te nemen in het Japanse leger en dan direct ingezet in de voorste linies aan het front op Nieuw-Guinea. Velen overleefden deze hel niet, ze bezweken onder de meest ondraaglijke omstandigheden – door mishandeling, executies, dwangarbeid, honger en ziekte. Bij het minste verweer werd je onthoofd of opgehangen. "Wat die Jappen daar hebben uitgehaald, is met geen pen te beschrijven." Van de krijgsgevangenen in Japanse handen is ongeveer een kwart overleden.

En oude mannen, vrouwen en kinderen - die niet in staat waren de vijand van dienst te zijn - werden opgesloten in concentratie-kampen die overal in de door de Jappen bezette gebieden werden opgetrokken, gescheiden van elkaar in aparte mannen- en vrouwenkampen. Families werden genadeloos uiteen gerukt. Zij leefden onder de meest hemelschreiende onmenselijke omstandigheden. Vrouwen werden misbruikt en moesten vaak hard werken om ook nog hun kinderen het nodige te kunnen verschaffen. Velen werden ter dood gebracht. Alleen al op Java stierven 11.000 vrouwen en kinderen door honger, ziekte en ontberingen, martelingen, gruwelijke willekeur en rechteloosheid. Veel halfbloeden werden buiten de Jappenkampen gehouden, omdat Japan ook dit 'tussenvolk' hoopte te winnen voor haar Aziatische Welvaartssfeer. Maar in grote meerderheid verzetten de Indo's zich tegen de Jap en velen werden slachtoffer van de kempeitai, de Japanse gestapo, die een waar schrikbewind voerde.

Het wrede Japanse monster was gelukkig verslagen, maar de jonge militairen wisten dat het nog verre van veilig was in Nederlands-Indië, omdat er nu grote groepen rampokkers (plunderaars) rondliepen, die roofden, moordden en brandstichtten. Geboefte dat eigenlijk maar een ding wilde: rotzooi, plunderen, verkrachten, ... hun eigen smerige gang gaan.

Singapore, Malakka

Cor Groot schrijft, "*Zondag 20 januari*. Dat reizen, dat vind ik wel wat. Waarom weet ik eigenlijk niet, want nog nooit heb ik zo slecht te eten gehad en nog nooit hebben we zo gekankerd op de officieren. Ik heb ook geen cent meer in mijn zak en we krijgen groen gekookte eieren, zwart gestoomde aardappels in de schil en een enkele blad kool te eten, wat natuurlijk ver onder de maat is. Ja, hier op de boot is ons eten varkensvoer. Krijg je eens iets lekkers, dan is het een uitzondering. Maar ja je hebt nou eenmaal honger."

Ook de Veenders waren niet erg te spreken over wat ze die avond voorgeschoteld kregen.

Gerrit Kuipers schrokte alles naar binnen en vroeg, "Zijn er nog consumptiebonnen?"

Die waren d'r natuurlijk niet, maar ze hadden net hun zakcenten ten bedrage van fl. 17,- gekregen, zodat ze de kantine maar weer eens bezochten.

"Nou kom op dan, waar wachten we nog op."

Op **maandag 21 januari** regende het 's morgens weer behoorlijk en er stond flink wat wind. Na het eten hadden ze voor de laatste maal corvee en tijdens de sloepenrol werd bekend gemaakt dat ieder van nu af aan zijn zwemvest weer bij zich moest hebben. Ze voeren nu door de meest gevaarlijke zone. Aan weerszijden van het schip waren grote mijnenvelden.

"Heb je niet gezien dat de vlaggen half-stok hingen in Trincomalee? Er waren toen wij daar aankwamen, net twee schepen in de storm op een mijn te gelopen en ten onder gegaan."

"Oh."

Ze liepen en ze sliepen nu met hun zwemvesten aan, en de reddingsvloepen waren in gereedheid gebracht. De militairen waren zenuwachtig, en de stemming was onrustig en bedompt aan boord van het troepenschip, door het gevaar en de bijbehorende spanning. En ook door het slechte weer en de lange reis werd het humeur van de mannen er bepaald niet beter op. En zo stoomde de Alcantara op Singapore aan, door weer en wind, storm en regen.

's Nacht werd de eilandengroep de Nicobaren, ten noorden van Sumatra, gepasseerd. Ook die eilanden waren in het bezit van de Engelsen. De hele verdere dag voeren ze langs de mooie kust van Sumatra en zagen ze de top van de Goudberg in de verte oprijzen.

In de namiddag voer de Alcantara het nauwste gedeelte van de Straat van Malakka binnen, tussen allerlei eilandjes door, grote en kleine in alle vormen, de één nog mooier dan de ander. De plantengroei reikte blijkbaar tot aan het water, want in zee dreven allerlei planten, zelfs hele palmbomen en kokosnoten zag je voorbij komen. Het begon er van lieverlee toch wel jungle-achtig uit te zien. Je kon nu goed merken dat het natte moesson was, want boven Sumatra en de kant van Malakka uit, hingen zware wolken en je kon het soms zelfs zien regenen. Het onweerde flink, en 's avonds was het weerlicht, boven het berglandschap in de verte, een machtig mooi gezicht.

Donderdag 24 januari. 's Morgens in alle vroegte stonden ze al aan de reling. Het was mistig, en je zag geen hand voor ogen. Een grijze ochtend, het licht was diffuus, stil en eentonig. Maar de geweldige straling van de zon werd al weer sterker, en verdreef langzaam maar zeker de zilvergrijze nevel die Singapore aan het oog ontrok. Eén voor één doemden de schepen op die hier voor anker lagen en tenslotte kwam in de verte het imposante profiel van de stad uit de mist tevoorschijn, met zijn grote witte gebouwen – de uiterlijke tekenen van de grootsheid van het machtige Britse Imperium. Het werd opnieuw prachtig mooi weer.

Ze zouden een paar dagen op het schip blijven voordat ze aan land gingen. Begrijpelijk, want natuurlijk was er weer een omslachtige organisatie voor nodig om drie bataljons onder te brengen waar ze hoorden. En ook hier natuurlijk weer vele kleine bootjes met kooplui van wie de militairen veel ananas en kokosnoten kochten, want de hitte begon al snel bijna ondraaglijk te worden. Toen er vuil overboord gegooid werd, zwommen er 4 haaien dreigend om het schip heen. Altijd weer een indrukwekkend gezicht.

"Een paar daagies op het schip gezete in de haven van Singapore. Veel geeraard natuurlijk. Ach, dat deden we zo'n beetje overal," zegt Gerrit.

Deel 2 - De Bersiap-periode

De atoombom

Op 5 mei 1945 was Nederland volledig bevrijd. De nazi-tyrannie was ten einde. Maar in Nederlands-Indië was de situatie veel minder rooskleurig. De kolonie zuchtte sinds 1942 onder de meest verschrikkelijke vorm van onderdrukking. Het was meedogenloos geplunderd en uitgezogen door de Japanse overheerser. Japan streefde naar een Aziatische Welvaartssfeer waarin Japan de leidende rol zou vervullen. De Japanse leuzen, zoals 'Azië voor de Aziaten', vonden veel weerklank. Maar Japan, dat Azië zou bevrijden van de Westerse koloniale machthebbers, was vooral geïnteresseerd in de bodemschatten en arbeiders van Nederlands-Indië. Het had al snel alle goodwill verloren door het rampzalige bestuur, de terreur, de hongersnoden en het ellendige lot van de romoesha's (dwangarbeiders).

Maar ook de oorlog in de Stille Oceaan naderde zijn ontknoping. Overal in de Pacific streken de geallieerde mogendheden voor de bevrijding van het door de Jappen onder de voet gelopen Azië. Het was een langdurige en moeizame strijd, ondanks het overwicht aan materieel, techniek en manschappen. Eiland na eiland moest worden veroverd, vaak in lange en bloedige gevechten.

Er waren uiteindelijk twee atoombommen nodig om het Japanse monster op de knieën te krijgen, de eerste op Hiroshima (6 augustus) en de tweede op Nagasaki (9 augustus). "Dat was toch wel een mirakel. Die dingetjes, die atomen, die waren zo klein dat je ze niet eens kon zien, en toch kon je er een hele stad mee platgooien."

Op 15 augustus 1945 capituleerde Japan, en dit betekende het einde van de Tweede Wereldoorlog. In de capitulatievoorwaarden was de afspraak opgenomen dat de Japanse militairen op Java en Sumatra voorlopig zouden blijven waar ze waren om de orde te handhaven. De Amerikaanse generaal MacArthur was er van overtuigd dat een capitulatie van de Japanse regering niet betekende dat alle Japanse militairen de strijd hadden gestaakt.

De Republiek

De atoombom veranderde alles!

In heel Azië waren duizenden mannen door de geallieerden uit hun krijgsgevangenschap bevrijd, en ze hadden zij aan zij met de Amerikanen, de Engelsen en de Australiërs gevochten tegen de Japanse vijand. Ze waren ver van huis, popelend van verlangen om weer terug te keren naar hun thuisland, om snel weer verenigd te worden met hun landgenoten en geliefden waarvoor ze het ergste vreesden. Enkele compagnieën van het KNIL (het Koninklijk Nederlands Indische Leger, dat van oudsher had gezorgd voor rust

en vrede in Nederlands-Indië), gevormd uit bevrijdde krijgsgevangenen, wisten op de meeste eilanden van de Indische archipel de rust weer te herstellen. De buitengewesten waren al snel weer onder het gezag van de NICA geplaatst.

Maar op Java en Sumatra sloeg de vlam in de pan!

Na de abrupte Japanse capitulatie was er in Nederlands-Indië een gezagsvacuüm ontstaan, dat al na twee dagen door twee jonge nationalistische leiders - Achmed Soekarno en Mohammed Hatta - werd benut om de Republiek Indonesië uit te roepen. Namens de fanatieke Pemoeda's, de jongerenbewegingen die zich na de Japanse capitulatie fel verzetten tegen de terugkeer van de Nederlanders, claimden zij het gezag over de hele archipel.

Soekarno had in de Tweede Wereldoorlog steeds samengewerkt met de Japanners. Hij werd dan ook beschuldigd van collaboratie met de vijand, en er werd gezegd dat hij niet op democratische wijze was gekozen, maar door de Japanners in het zadel was geholpen. Zijn verweer was dat hij dit deed om zijn land los te kunnen maken van de Nederlandse koloniale overheersing. Hij was al sinds 1927 actief als voorvechter voor Indonesische onafhankelijkheid. Hij was door het koloniale bewind opgepakt, en had van 1934 to 1942 gevangen gezeten.

De Bersiap-periode is genoemd naar Soekarno's roep om bersiap (paraat) te zijn. Het volk diende alert te zijn en zich gereed te houden voor de vrijheidsstrijd. Merdeka! (Vrijheid!) werd de strijdkreet van de Republikeinen en betekende vanaf dat moment in feite 'Val aan!' De vlag van de nieuwe Republiek werd de Sang Merah Poeti (Het Verheven Rood Wit) een eenvoudige tweekleurige vlag met twee gelijke horizontale banden, rood en wit, de heilige kleuren van suikerpalm (rood) en rijst (wit), de belangrijkste ingrediënten van de Indonesische keuken. De pemoeda's scheurden van alle Nederlandse vlaggen die ze tegenkwamen eenvoudig de blauwe strook weg, om zo de nieuwe Indonesische vlag over te houden.

De Japanners hielden zich niet aan de capitulatievoorwaarden, waarin zij hadden toegezegd om de rust te bewaren totdat het wettige gezag was teruggekeerd. Door de aarzeling van de geallieerden, die Nederland niet toestond op Indië aan land te gaan, waren de Republikeinen in staat snel een 'leger' op poten te zetten. De Japanners hebben op grote schaal wapens in handen gegeven van de vrijheidsstrijders van het Republikeinse leger, maar ook aan hen die een islamitische staat wilden stichten en aan allerlei anarchisten. Ook sloten veel Japanners zich bij deze groeperingen aan, omdat ze een Indonesische vrouw of vriendin hadden, of omdat terugkeer naar Japan, met de schande van de nederlaag op hun schouders, hen niet aantrok.

Er waren vele groeperingen actief. De Banteng Hitam (Zwarte Stier) en de Barisan Banteng (de Stieren Troepen), de Barisan Pelopor (de Voortrekkers), de Lasjkar Rakjat (het Volksleger), de Tentara Sabilillah Hizboellah (het Leger van Allah), de I.M.A.M. Indonesia Merdeka Atau Mati (Indonesië vrij of dood), een drietal Pemoeda (jeugd) bewegingen, en nog allerlei bendes en figuren die alleen op hun eigen gewin uit waren, en op macht en rijkdom. Ze sloten zich aaneen om in bendes rond te zwerven zoals de traditionele Javaanse djago's (bandieten). Djago betekent letterlijk 'vechthaan' of

'vechtersbaas', het was de brutale krachtpatser die tevens beschikte over 'magische' kwaliteiten en kebal (onkwetsbaarheid).

De Nederlandse militairen die al deze groeperingen maar moeilijk uit elkaar konden houden spraken meestal van extremisten, en het woord Pelopor werd al snel verbasterd tot plopper of pelopper en zou als scheldnaam worden gebruikt om de tegenstander mee aan te duiden.

Als een van de groeperingen iets deed wat de ander niet aanstond, brak er weer een gevecht uit. In de binnenlanden van Java en Sumatra, waar ze vrij spel hadden, bestreden ze elkaar fel en de onschuldige burgers werden hier keer op keer de dupe van. Verwoesting en terreur, hongersnood en geweld, rechtsverkrachting en onmenselijkheid. Het land was hopeloos in zichzelf verdeeld. Toen de wreedheden eenmaal in gang waren gezet werd iedereen die hiertegen protesteerde op brute wijze terzijde geschoven. Wie niet voor was, was tegen en was z'n leven niet meer zeker. Er waren massale moordpartijen op Nederlanders en half-bloed-Indonesiërs, en horden extremisten overvielen hun eigen landgenoten in de dessa. Moordend en plunderend trokken zij over geheel Java. En onder hen bevonden zich nog grote aantallen Jappen, zoals de Nederlandse O.V.W.-ers snel na hun aankomst zouden ontdekken. De chaos was ten top gestegen. Molestaties, berovingen, kidnapping en moord. Het is achteraf moeilijk na te gaan, maar zeker is dat tienduizenden Nederlanders, Indische-Nederlanders, onder wie vrouwen en kinderen, op beestachtige wijze om het leven zijn gebracht. Ook de inheemse adel was niet langer veilig, veel leden van de oude inheemse elite werden afgezet of vermoord. Maar het aantal vermoorde Chinezen en Ambonezen is vermoedelijk vele malen groter.

Rellen, moorden en bomaanslagen. Het was een puinhoop, één grote ellende! Aan de gevangenen achter het kawat (prikkeldraad) in de concentratiekampen werd duidelijk gemaakt dat ze vrij waren, maar dat ze beter, voor hun eigen veiligheid in de kampen konden blijven onder bescherming van de Jappen. Zij zagen hun gehate kwelgeesten, die hen nog maar zo kort geleden hadden mishandeld en uitgehongerd, van de ene op de andere dag veranderen in hun beschermers.

Vooral de Pemoeda's, de jeugdbewegingen, waren fanatiek. De Japanse propaganda had haar uitwerking niet gemist. Alles wat blank was was minderwaardig. Op de hoeken van de straten hadden tijdens de bezetting zingende torens (luidsprekers) gestaan die ondermeer de leus 'Boenoeh Belanda' (Doodt de Nederlanders) scandeerden. Generaal Spoor schreef, "Nee, op vrijheid was de Japanse propaganda niet ingesteld. Door de opleiding van de Indonesische jeugd naar Japanse stijl, ontstonden de vele semi-militaire jeugdorganisaties, waarbij - in deze veelal volslagen ongerijpte zielen - de strijd niet middel werd doch tot doel werd verheven. En het zijn deze, uit het lood geslagen jeugdige fanatiekelingen, die zich thans laten opzweepen om den strijd in te gaan onder een slogan, waarvan zij de werkelijke betekenis vaak niet begrijpen. Daarbij aangevoerd door een aantal onverantwoordelijke commandanten, die daarmee een ondraaglijke schuld op zich laden tegenover hun eigen land en volk. Want het is dit schoone land, dat door hen lijdt, het is de eenvoudige man in de dessa, die voor hun daden bloedt."

De Britse bevrijdingsacties

Een golf van terreur sloeg over Indië. De situatie was uitzichtloos! De geallieerden begrepen dat er iets gedaan moest worden.

De Amerikaanse generaal MacArthur had een uitgebreid plan opgesteld voor de bevrijding van Nederlands-Indië. Maar de Britten eisten het bevel over de archipel op, hoewel ze nog lang niet klaar waren voor de bezetting van zo'n groot gebied. MacArthur was hier woedend over en schreef dat hij dit als een van de grootste blunders van de Tweede Wereldoorlog beschouwde. Hierin heeft hij achteraf gezien gelijk gekregen. In plaats van orde ontstond er chaos. Het aantal slachtoffers zou vele malen minder geweest zijn als MacArthur zijn plannen had mogen uitvoeren. Dan was de bevolking een hoop leed bespaard gebleven.

Aangezien Indië onder toezicht was gekomen van de Engelse opperbevelhebber Admiraal Mountbatten, werd de voormalige kolonie tijdelijk bezet door Britse troepen. Maar zij kwamen veel te traag op gang. Op 28 september 1945, meer dan een maand na de capitulatie van Japan en het uitbreken van de ongeregeldeheden, landde er een divisie Britse troepen (van ongeveer 1000 man) op Java. Zij waren niet in staat om heel Java en Sumatra te bevrijden, en besloten slechts een beperkt aantal enclaves in te stellen. Alleen een aantal grote steden werd ontzet. Op Java waren dit Batavia (de hoofdstad van Nederlands-Indië), Semarang, Soerabaja en later ook Bandoeng. Op Sumatra waren het de steden Padang, Palembang en Medan. De Republikeinse regering van Soekarno, Hatta en Sjahrir zag zich genoodzaakt te verhuizen van Batavia naar Djokjakarta. Nederlands-Indië had toen in feite twee regeringen: de Nederlands-Indische in Batavia en de Republikeinse in Djokjakarta, veilig buiten het bereik van de Engelsen en de Nederlanders. Er brak een periode van demarcatielijnen aan.

De Britse opperbevelhebber Lord Mountbatten was nu verantwoordelijk voor de ontwapening en afvoer van de Japanners en voor de bevrijding van de geïnterneerde burgers. De concentratiekampen in en vlakbij de enclaves werden eindelijk opengeworpen. Engelse expeditie trokken vanuit de steden het binnenland in waar duizenden vrouwen en kinderen gevangen zaten in de kampen, die door extremisten voortdurend bestookt werden met artillerie- en mortiergranaten, dood en verderf zaaiend onder de gedetineerden. De Britten wisten samen met de samengeraapte KNIL-militairen (een handjevol KNIL-troepen was er in geslaagd op Java te landen) nog een groot aantal slachtoffers te redden. Ze werden daarbij terzijde gestaan door Japanners die wel mee wilden werken en die door de Britten weer van wapens waren voorzien. Ze voerden een titanenstrijd. Dag en nacht waren zij in de weer met het afslaan van de aanvallen op de vrouwenkampen, met het beveiligen van transporten en het verdedigen van vitale punten in en rond de Engelse enclaves. Vooral de Gurkha Rifles, de dappere Nepalese keurtroepen van het Britse leger, hebben hier prachtig werk verricht. De Gurkha's waren geweldige strijders, veel beter dan de Brits-Indische troepen, en ze vochten ook veel fanatieker. Ze waren gevreesd om hun discipline, volharding en

oosterse gevechtkunst. Als ze met hun getrokken klewang (zwaard) op je af kwamen, nou ... berg je dan maar.

De konvoeien die de bevrijde gevangenen naar de enclaves vervoerden werden vanuit hinderlagen fel beschoten door de Republikeinen. In West-Java werden Nederlandse vrouwen en kinderen uit een trein gehaald en zonder pardon afgemaakt. De situatie verslechterde met de dag, en van een verdere evacuatie moest helaas worden afgezien. Vooral in Soerabaja - de stad van de haai (soero) en de krokodil (boeaja) - was de strijd hevig. Op 30 oktober 1945 werd de Britse brigadecommandant Mallaby in Soerabaja door extremisten vermoord. De Britten eisten nu de overgave van alle gewapende Republikeinen en begonnen op 10 november met een grote aanval. Drie weken lang vochten de Britten tegen meer dan honderdduizend fanatieke Indonesische jongeren, een ongekennde geweldsexplosie. Na deze veldslag was de prachtige stad vrijwel volledig verwoest. De Britse bombardementen om de extremisten te verdrijven hadden zeer veel schade aangericht. Overal puinhopen en uitgebrande ruïnes. (In Indonesië wordt 10 november tegenwoordig nog altijd ieder jaar gevierd als de Hari Pahlawan - de Dag van de Helden.)

De Engelsen waren niet in staat de diverse strijdgroepen te ontwapenen. Zij verscholen zich in hun 'egelstellingen', rijkelijk voorzien van prikkeldraad en zandzakken, de wapens slechts gebruikend als zij zelf werden aangevallen, en zij hebben zich sindsdien niet meer in het binnenland vertoond.

Maar ook binnen de Britse enclaves vierde de terreur hoogtij. De aanvallen waren niet alleen op Engelse legeronderdelen gericht maar ook op weerloze Nederlandse burgers en op sympathisanten van de Nederlanders, Europeanen, Indo-Europeanen en ook Indonesiërs die ervan werden verdacht Nederlandsgezind te zijn werden het slachtoffer van massale moordpartijen. Schietpartijen in het hartje van de stad waren een gewone dagelijkse gebeurtenis. Huizen werden geplunderd en in brand gestoken, mensen werden afgeslacht. Gruweldaden werden gepleegd.

In de immense binnenlanden van Java en Sumatra zat het grootste deel van de geïnterneerden nog altijd achter slot en grendel. Alleen achter prikkeldraad was men relatief veilig. Zij bevonden zich te ver van de enclaves, aan de verkeerde kant van de demarcatielijnen. Voor hen was er geen bevrijding en na jaren in Japanse gevangenschap waren ze nu overgeleverd aan de Indonesische 'vrijheidsstrijders', in wanhoop en angst en met het gevoel dat zij aan hun lot waren overgelaten.

Er werden door de Britten onderhandelingen gevoerd met Indonesische afgevaardigden over de evacuatie van de geïnterneerden die in de kampen op hun bevrijding wachtten, en ook van de Japanse krijgsgevangenen. De Britten stelden kolen beschikbaar zodat ze per trein naar de havens konden worden vervoerd. Het ging om ongeveer 37000 Jappen en 12000 geïnterneerden waarvoor de Republiek nu de verantwoordelijkheid had. Maar het Republikeinse leger, de Tentara Repoeblik Indonesia (T.R.I.), was niet in staat, en ook niet erg gewillig, om op te treden tegen de vele moorddagige extremisten die door het land trokken en deze treinen regelmatig overvielen.